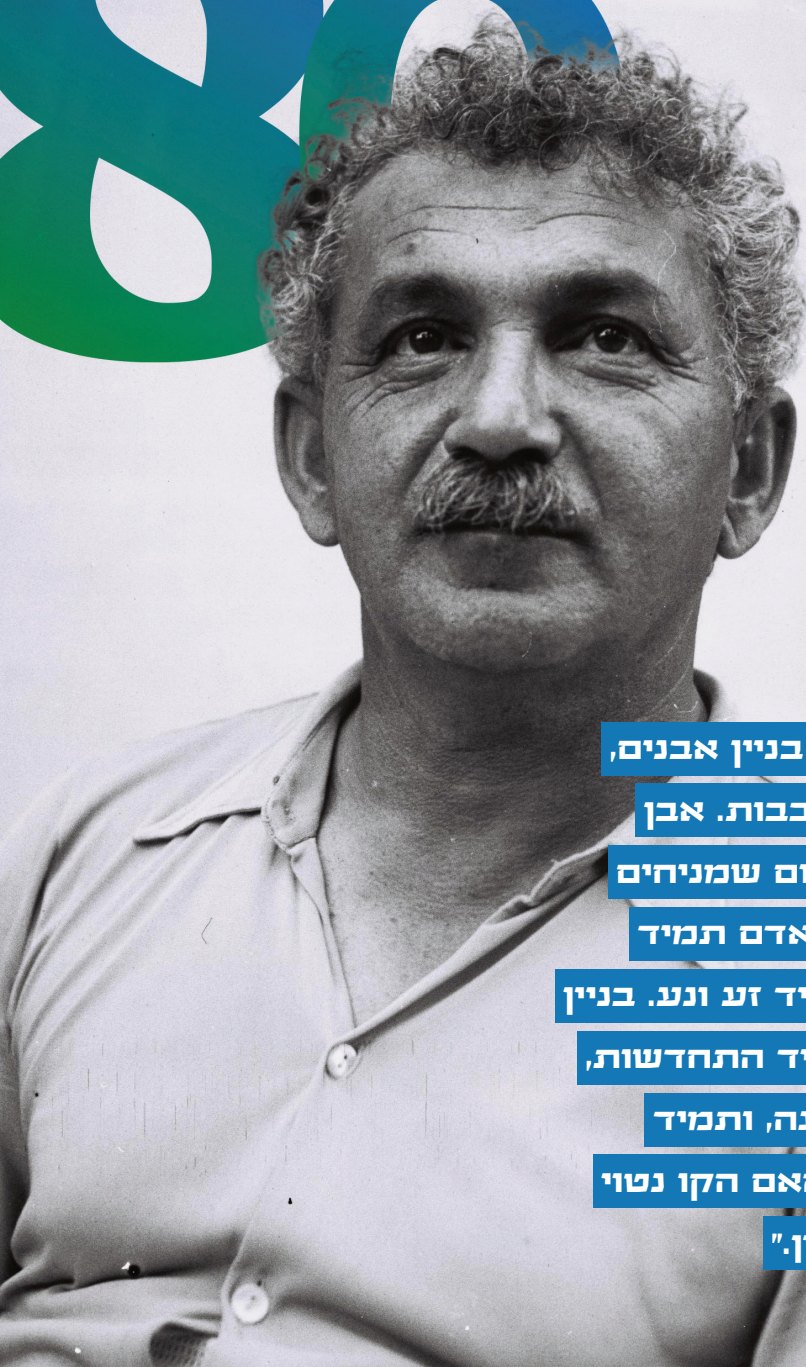

80

"בנינו אינו בניין אבנים,

אלא בניין לבבות. אבן

מונחת במקום שמניחים

אותה, לב האדם תמיד

מפרכס, תמיד זע ונע. בניין

זה טעון תמיד התחדשות,

בדיקה ובחינה, ותמיד

יש לשאול האם הקו נטוי

לעומת החזון."

תוכן עניינים

- 4..... **ראשית דבר**
- מערך ראשון** - בין הרצל לברל: בסיס תפיסתה של
7..... הציונות ההומניסטית
- 19..... **מערך שני** - תפיסת האחריות החברתית בציונות
- 26..... **מערך שלישי** - בין רציפות למרד: יהדות כתרבות
- 32..... **מערך רביעי** - איגודי עובדים
- 45..... **מערך חמישי** - טוהר הנשק
- 50..... **מערך שישי** - מאבק בלאומנות קיצונית
- 60..... **מערך שביעי** - הציונות כתנועת הגשמה

ראשית דבר

ברל (בֶּאַרְי) כצנלסון נולד ב־1887 בעיר בוברויסק, שהיתה אז באימפריה הרוסית והיום בבלארוס. ב־1909, בימי העלייה השנייה, הוא עלה לארץ ישראל שהיתה תחת שלטון האימפריה העות'מאנית, מתוך תפיסה חלוצית, ומתוך רצון להגשים את רעיונות הציונות ולבנות את מדינת היהודים. ברל ראה את עצמו כחלק מתנועת הציונות ההומניסטית שקמה על בסיס רעיונותיו של הרצל: הוא דגל בתפיסת השחרור הלאומי והקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל, ויחד עם זאת בהקמת "חברת מופת" המבוססת על ערכים של צדק, שוויון וחירות. חברה שתהווה דוגמה מוסרית ופוליטית לעולם כולו.

עם הגעתו ארצה, עבד ברל כפועל חקלאי במושבות היהודיות שהוקמו בסוף המאה ה־19 על ידי עולי העלייה הראשונה, ובמושב הפועלים הראשון, עין גנים, שהוקם על ידי עולי העלייה השנייה. הוא ראה מקרוב את תנאי העבודה הקשים של עובדי הארץ, הן היהודים והן הערבים, ומתוך מחויבות לרעיון הציוני ולתפיסת עולמו הסוציאליסטית, הצטרף להסתדרות הפועלים, כדי לגבש ארגון שישפר את תנאי העבודה והחיים של פועלי הארץ. וכך, בין עבודת כפיים לבניין הארץ, מצא עצמו ברל עסוק בשאלות הרוח גורל על עתידו של העם היהודי ועל אופי המדינה שבדרך, כמו גם בשאלה מה יהיו הערכים המובילים של היישוב היהודי.

מהר מאוד מצא עצמו ברל כמעין מנהיג רוחני של צעירים וצעירות, מוביל מאבקי עובדים ולוחם על אופי החברה שצמחה. הוא היה שותף בהקמת קואופרטיבים חקלאיים, מוסדות חינוך ועיתונות פועלית, כשהוא שם דגש מיוחד על טיפוח התרבות העברית והאחדות ביישוב היהודי.

בקבוצת "פועלי ציון" שבה היה פעיל בתחילת דרכו בארץ ישראל, פגש ברל במי שהפך לבן בריתו בפעילותו הציבורית: דוד בן־גוריון. שניהם האמינו שכדי לקדם את רעיון העבודה העברית, יש לארגן את העובדים העבריים במוסדות פועליים ולאחד את תנועת העבודה למסגרת מאורגנת. למרות הבדלי האופי ביניהם, ברל ובן־גוריון פיתחו שותפות אידאולוגית חשובה שהובילה להקמת תנועת "אחדות העבודה" שביססה את כוחה הפוליטי של תנועת הפועלים ביישוב היהודי, והשפיעה על עיצוב המדינה שבדרך.

ברל נמנה עם מקימיה של "ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים" ולימים עם ראשיה. הוא התמקד בהתוויית המדיניות ובעבודה רעיונית-תרבותית, וסירב לקבל על עצמו תפקידים ביצועיים או פוליטיים פורמליים. עם זאת, ברל היה שותף להכרעות המרכזיות ומילא תפקידי מפתח בהקמתם של מוסדות רבים, בהם היומון "דבר" (שבו שימש כעורך הראשי הראשון), הוצאת הספרים "עם עובד", בנק הפועלים וחברת הבנייה "סולל בונה". ברל נפטר ב־1944, בן 57 בלבד.

בניגוד לאנשי רוח ופוליטיקאים מתקופתו, ברל לא הותיר אחריו משנה סדורה בדמות "מדיניות". הוא היה איש חזון ומעשה שברא כמו ידיו את המציאות שבה שאף לחיות. המצפן המוסרי של ברל נשען על רעיונות הומניסטיים. בנאומו לציון 20 שנה להקמת ההסתדרות אמר ברל כי **"בניינו אינו בניין אבנים, אלא בניין לבבות. אכן מונחת במקום שמניחים אותה, לב האדם תמיד מפרכס, תמיד זע ונע. בניין זה טעון תמיד התחדשות, בדיקה ובחינה, ותמיד יש לשאול האם הקו נטוי לעומת החזון"**. הוא ראה חשיבות בשילוב הרוח בפוליטיקה; האמין בחינוך ובהשכלה רעיונית; ותפס את שניהם גם יחד כהגשמת מטרותיה של הציונות. הוא בנה מוסדות שלימים יהיו התשתית למדינת הרווחה הישראלית – תשתית השירותים הציבוריים, התרבות והעבודה המאורגנת.

ערב 7 באוקטובר, ראינו את המחיר הבלתי נתפס של שחיקת השירותים החברתיים. לאורך שנים, מדינת ישראל הובלה בידי שלטון שביקש לפרק את המבנים החברתיים והמוסדות, מה שהוביל לשחיקה עצומה של השירותים הציבוריים – הרפואה, בריאות הנפש, החינוך הממלכתי – בין היתר על ידי פירוק החברה למגזריה השונים. בעת האסון, המערכות החברתיות קרסו דווקא בשעה שנוקנו להן יותר מכל. תשתית מדינת הרווחה נחשפה במלוא שבריריותה. בשנה שקדמה לאסון, גם התשתית הדמוקרטית של ישראל נחשפה במלוא שבריריותה.

בתקופה שכזו, בה החזון הערכי-רעיוני והמעשי של השמאל הציוני בישראל, חזון הבנייה ועיצוב החברה, נמצא בנקודת מפנה היסטורית מבחינת היכולת לבסס חברת מופת באמצעים פוליטיים, אנחנו מבקשות להצליח לשאוב השראה דרך לימוד ועיון במשנתו של

ברל, בעיקר, באמצעות היכולת לראות את החשיבות בבניית התשתית החברתית אל מול אותם כוחות המאיימים לפרק את החברה הישראלית והסולידריות עליה היא מושתתת.

לכבוד שנת ה־80 לפטירתו של ברל כצנלסון, וכאשר אנו ניצבים בפני אתגרים משמעותיים כחברה, אנו מציעים שבעה מערכי שיעור המוקדשים לתפיסת הציונות, מתוך חיבור לרעיונות היסוד של מנהיגיה. זוהי הזדמנות להאיר את חזונו של ברל למדינת ישראל ולחברה הישראלית, ולבחון כיצד חזון חברת המופת שלו מתכתב עם המציאות של ימינו. דרך עיון בתפיסת עולמו, כתביו ופועלו, נתחבר לשורשים ההומניסטיים, הליברליים והשווינוניים שהנחו את מנהיגי הציונות ביצירת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל.

מטרות המערכים:

1. חיבור לרעיון הציונות ההומניסטית על פי משנתו של ברל כצנלסון.
2. זיהוי המתחים בין הערכים ההומניסטיים לתפיסות המקצינות של ימינו.
3. גיבוש עמדות ערכיות ברוח הציונות ההומניסטית

סדר המערכים:

1. בין הרצל לברל: בסיס תפיסתה של הציונות ההומניסטית
2. חברת המופת של ברל כצנלסון – אחריות חברתית
3. זהות יהודית ליברלית
4. איגודי עובדים
5. טוהר הנשק
6. המאבק בלאומנות
7. ציונות כתנועה הדורשת הגשמה

למערכי השיעור
באתר המגדלור

לפודקאסט "עין לציון" –
מבט על ציונות בגובה העיניים

לכל כתביו של
ברל כצנלסון

מעריך ראשון:

בין הרצל לברל: בסיס תפיסתה של הציונות ההומניסטית

מטרות:

1. דיון בציונות של היום ביחס לציונות של קום המדינה - התפתחות הרעיון והפערים.
2. חיבור יסודי של הציונות לערכים ההומניסטיים שהנחו אותה בראשית דרכה.
3. הצבת חזונו של ברל כמוביל תפיסת הציונות ההומניסטית.

רקע למנחה:

הגותו של ברל כצנלסון משלבת שני יסודות מהותיים לתנועה הציונית: היסוד הלאומי שרואה בציונות תנועה לשחרור העם היהודי (ערכים פרטיקולריים); והיסוד המוסרי המחייב בעיניו את העם היהודי להקים בית לאומי שיפעל ברוח ערכים הומניים (ערכים אוניברסליים). טענתו המרכזית של ברל היתה שיסודות אלו לא רק שאינם סותרים זה את זה, אלא שכוחה של התנועה הציונית טמון בהחזקת שתי התפיסות האלו יחדיו. בשיעור הראשון נשוחח על יסודות אלו באמצעות כתיבה של הרצל וברל, ונבחן את ערכי ומעשי הציונות כיום לאור אותה תפיסה.

מהלך:

פתיחה: מהי ציונות? (15 דק')

- ◀ נבקש מהמשתתפים לכתוב על פתק מהי ציונות לדעתם, ולהניח את הפתק ברחבי החדר.
- ◀ לאחר מכן, המשתתפים ישוטטו בחדר ויקראו את ההגדרות השונות.
- ◀ דיון: מהו הקשר באופן בו אנו רואים את הציוניות היום לאופן בו היא נתפסה לפני קום המדינה?

הצגת נושא השיעור: בשעה הקרובה נשוחח על האופן שבו ברל כצנלסון תפס את המעשה הציוני ואת תפקידו בעולם. בפתחת השיחה דווקא לא נדבר על ברל אלא על מנהיג ציוני שכולם מכירים היטב – בנימין זאב הרצל.

שאלות:

- ◀ מי יודע מי היה הרצל?
- ◀ מהו הקשר של הרצל לציונות?
- ◀ האם קראתם פעם דברים שהרצל כתב?
- ◀ האם אתם יודעים לספר מה היתה תפיסתו הציונית?

חלק א' - חברה חדשה (10 דק')

נקרא משפט של הרצל מתוך נאומו בקונגרס הציוני השני ב־1898:

“ואיך צריכים אנו לתאר לעצמנו את ימי הטובה האלה, שכיום הזה עדיין נמצאים מעבר לחוג הראייה שלנו? האם תוכנם מתמצא בקניין קרקעי, בחשיבות שתתווסף לנו, בחיי שלווה באין מפריע? לא! דווקא אלו מביננו, המוכנים כיום למסור את כל ישותם בעד העניין, יצטערו אף על צעד אחד שעשו לשם כך, אם יצליחו לכוונן חברה חדשה ולא גם חברה צודקת”

דיון

- ◀ הרצל מניח שיש קשר בלתי נפרד בין הציונות לבין חברה צודקת. האם אתם מסכימים?
- ◀ הקונגרס הציוני השני היה עדיין בתחילת דרכה של הציונות המדינית. למה לדעתכם הרצל בחר לומר בעיתוי הזה דווקא את הדברים האלה?
- ◀ מהי לדעתכם חברה צודקת? אילו ערכים מובילים חברה שכזו?

חלק ב' - חברה צודקת לפי הרצל וברל (25 דק')

נפזר בחדר קטעים שונים מתוך כתביהם של הרצל וברל המופיעים בנספח 1 למערך הנוכחי. ניתן לציין שחלק מהקטעים של הרצל לקוחים מספרו "אלטנוילנד" (בעברית: "ארץ ישנה-חדשה"), רומן שכתב ב-1902 ובו תיאר את המדינה היהודית העתידית, בהתאם לחזונו.

נבקש מהמשתתפים לבחור קטע שאליו התחברו במיוחד ומסמל עבורכם חברה צודקת.

דיון:

- ◀ מדוע בחרתם דווקא בקטע זה?
- ◀ מהי דמותה של חברה צודקת, כפי שעולה מתוך הקטעים? את הערכים המרכזיים שעולים בשיחה נרשום על הלוח.
- ◀ למה לדעתכם רעיונות השוויון והחירות היו כל כך חשובים להרצל ולברל?
- ◀ מדוע הם חלק הכרחי של המפעל הציוני?
- ◀ האם לדעתכם הערכים הללו עדיין מצויים בבסיס הרעיון הציוני?

חלק ג' - ערכי הציונות לפי ברל (25 דק')

נקרא קטע קצר של ברל כצנלסון מתוך שיחה שקיים בדצמבר 1932 עם בני נוער מתנועת "הנוער העובד והלומד".

ברל דיבר על הבחירה להניף באסיפת התנועה שני דגלים: – גם הדגל האדום המסמל את תנועת הפועלים בעולם, וגם הדגל הכחול-לבן המסמל את הלאום היהודי. ברל ביקש להסביר לנערים כי אין סתירה בין שני הדגלים, ושהם למעשה משלימים זה את זה.

"אתמול, באסיפה שלכם, היו שני דגלים: אדום וכחול-לבן. מה פירוש הדגלים הללו? הילד יאמר: דגל המעמד – האדום; דגל השחרור הלאומי – הכחול-לבן. פאילו שני פרצופים: פרצוף אחד של מעמד, ואחד – של העם. ויש אנשים שחושבים כאילו התנועה שלנו מורכבת מטלאים, שאפשר להפריד ביניהם. יש אומרים: קודם כל נביא את היהודים לארץ-ישראל, אחר-כך נדאג לפועל. ויש נוער שנפגש בניצול בבית-המלאכה ורואה את העולם רק בלבוש זה של מנצלים ומנוצלים; הללו אומרים: למה לנו הדאגה הזאת?

ידאגו אחרים לעם, אולי גם בלי הדאגה שלנו תבוא הגאולה לעמנו. ויש אומרים: דאגת הפרט עיקר; פי ישנם יסורים בכל חברה, מחלות, מות, צער, יאוש – בין שאדם שייך למעמד הפועלים, בין שהוא שייך למעמד אחר; אולי אתיחד בשאלת הפרט ועניניו. אפשר להרחיב את החוגים והסוגים האלה.

הלך־מחשבה זה, המפריד את החברה ורואה אותה אברים אברים שאינם מתאחדים – פעם יראה האדם רק כפועל, פעם רק כבן לעמו, פעם כיחיד – הלך־מחשבה זה משגה הוא, סכנה גדולה בו.

הדבר המציין באופן מיוחד את התנועה שלנו על כל גילוייה הוא – שהיא מאחדת את כל הצרכים הללו: שאין היא דואגת רק לצד אחד, למטרה מצומצמת. תנועת הפועלים בארץ־ישראל יש לה רצון אחד: גאולה. אבל אין זו גאולה חלקית של מעמד, עם, פרט, אלא זאת היא הגאולה השלמה, גאולת האדם כולו לכל היקפו – בחייו הפרטיים, בעבודה, בבית־הספר, בקשר עם עמו ועם עמים אחרים.”

(מתוך “בכינוס הנוער העובד, חנוכה תרצ”ג, פורסם בעיתון הנוער העובד והלומד “במעלה”, אוגוסט 1933)

לטקסט המלא

דיון:

- ◀ מה הם שני היסודות בתנועה הציונית שעליהם מדבר ברל? (לאומיות וצדק אוניברסלי – ניתן להגדיר לחניכים את המושגים “ערך פרטיקולרי” ו“ערך אוניברסלי”).
- ◀ האם אתם מסכימים עם ברל שאותם יסודות אינם סותרים?
- ◀ האם אתם מוצאים סתירה כזאת במציאות העכשווית?
- ◀ מה הסכנה בניתוק החתירה לשוויון ולחירות מהציונות?
- ◀ האם אתם חושבים שהתפיסה של ברל עדיין רלוונטית למציאות כיום?

חלק ד' - מורשת הרצל על-פי ברל 15- דק'

נקרא קטע של ברל כצנלסון שנכתב במלואו 30 שנה למותו של הרצל (ניתן לקרוא גרסה קצרה זו של הקטע, או את הטקסט המלא המופיע בנספח 2).

“אך יש לחשוש שהדור הבא לא ידע את הרצל בלתי אם כשם, פסיסמה, כדגל, לכל היותר כאגדה נאה. [...]”

הפרוזה הלאומית השטחית האופפת אותנו עלולה להפוך את מיטב נכסינו הרוחניים לגרוטאות ולרוקן מתכנם את מיטב שמוטינו. יש לחשוש לדור יבוא, ואם גם חניך המסורת הציונית, אשר לא ידע ולא יבין לרוח הרצל האיש, במציאות הציונית אנו נתקלים לא פעם בסילוף דמותו של הרצל, סילוף בזדון או בחוסר-ידיעה. את הרצל מבקשים להציג כסמל הלאומיות המופשטת אשר אינה פונה “ימינה או שמאלה”.

[...]

בשם הרצל מבקשים להשיא אותנו, כי הציונות “הצרופה” היא “ניטרלית” לגבי סדרי החברה, נתוקה מכל בקשת שינויים ופתרון וכי כל נסיון לאחד את בניית המולדת עם תיקון יסודי של סדרי החברה, וכל שאיפה להגביר בתוך מולדת הנבנית את סודות העבודה והשיוון והצדק החברתי – אינם אלא “שעטנו” ו”בגידה”. אבל הרצל עצמו איננו אלא סתירה חריפה לתפיסה מזויפת זו.

[...] הרצל ראה את “מדינת היהודים” כאחד המאמצים החשובים בריפוי נגעי העולם.”

(מתוך המאמר “הרצל לדור”, פורסם בחוברת “חזון הרצל” שצורפה לעיתון “דבר”
3.7.1934)

- לטקסט המלא

דיון:

ברל טוען שעם הזמן, דמותו של הרצל הופכת להיות סמל ורעיונותיו המקוריים מסולפים.

← מה הם אותם רעיונות?

← איפה אנחנו רואים היום את הסילוף לדמותו ולרעיונותיו של הרצל?

← מה החשש שברל מצביע עליו, אם החברה הישראלית תשכח מרעיונותיו של הרצל?

לסיכום (5 דק'):

במערך זה עסקנו בציונות לא רק כמאבק לאומי של העם היהודי אלא גם כתנועה הומניסטית השואפת לצדק חברתי ולשוויון. ראינו כיצד ברל כצנלסון, מגדולי ההוגים הציוניים, הדגיש את הצורך לאחד את שני היסודות הללו – הלאומיות וההומניזם – בחזון הציוני. ברל טען כי כל ניסיון להפריד בין שני המרכיבים מסכן את הזהות הציונית ויוביל אותנו לאובדן דרך. עלינו לזכור כי הציונות לא נועדה רק להקים מדינה, אלא גם להקים חברה צודקת ושוויונית.

בחיים המודרניים, כאשר לעתים נדמה כי הציונות מאבדת את ממד הערכים החברתיים, חשיבותה של מורשתו של ברל כצנלסון עולה שבעתיים. עלינו לזכור כי הציונות האמיתית, כפי שתאר אותה, לא יכולה להתקיים בלי מחויבות לשוויון, לצדק ולחירות לכל אדם.

להרחבה:

לשמיעת פרק בפודקאסט "עין לציון" – ארגון
יהב, עם רגב בן דוד על ברל – חולם ובנאי

"בראשית הייתה אידאה" –
טקסט מואר מתוך כתב העת "תלם"

לשמיעת פרק בפודקאסט "עין לציון" – ארגון
יהב עם נחשון אלוני – ציונות בת זמננו

"לכנות את העגלה ולחדש את מטענה",
ח"כ הרב גלעד קריב, כתב העת "תלם"

נספח 1 - ציטוטים של ברל והרצל:

כל אדם יהי חופשי ובלתי־מוגבל באמונתו או בכפירתו, כמו בלאומיותו. ואם יקרה שישבו בתוכנו גם בני אמונה אחרת, בני לאום אחר, נעניק להם הגנת כבוד ושוויון־זכויות חוקי. ("מדינת היהודים").

מובן מאליו שנתייחס בסובלנות ובכבוד לבעלי אמונות אחרות, נגן על רכושם, על כבודם ועל חירותם באמצעי הכפייה הקשים ביותר. גם בכך נשמר מופת נהדר לכל העולם הישן. ("עניין היהודים", כרך א).

ואם יקרה שישבו בתוכנו גם בני אמונה אחרת, בני לאום אחר, נעניק להם הגנת כבוד ושוויון־זכויות חוקי. ("מדינת היהודים")

העיתונות צריכה להיות חופשית, אבל היא צריכה לקיים את כבודה כיוצרת דעת קהל וגם לשמור עליו. כך גם תהיה לנו העיתונות ההגונה ביותר בעולם. ("עניין היהודים", כרך א) הספר חפשי, העתון חפשי עד יותר, ויש גם בימה חפשית. איש־השלטון ראוי שיאמר לעצמו: אם אין בכוחי למנוע לגמרי את המגונה בעיני, מוטב לי שלא להפריעו כלל (כתבי הרצל, כרך 6).

הרינו אומר לכם, כי תחזיקו אף אתם בכל היסודות האלה שעשו אותנו לעם גדול: חופש־הדעות, רוח הסובלנות ואהבת־הזולת. רק אז ציון לציון תהיה! (כתבי הרצל, כרך 1).

לכל מטעכם אלה אין ערך, והם יבלו ויכמשו אם לא יפרחו בתוכם אהבת הבריות, נדיבות־הלב וחופש־הדעות! אלה עליכם לטפח ולרבות (כתבי הרצל, כרך 1).

חברה החדשה שלנו לנשים יש שוויון זכויות מלא [...] זכות הנשים לבחור ולהיבחר מובנת אצלנו מאליה. (כתבי הרצל, כרך 1).

דיברתי על עקרון הבחירות על זכותו של כל אדם להשפיע על גורל המדינה. היו בזה שני צדדים: זכות מסוימת של האדם ושוויון מסוים של בני האדם. אינה סובלת אי־שוויון, ולא רק אי־שוויון כלכלי, אלא גם מדיני. (ברל כצנלסון, ערכים גנוזים: שיחות על בעיות החינוך לסוציאליזם)

אין האידיאה הסוציאליסטית סובלת שהאדם יהיה משועבד, היא אומרת לצמצם גם את שלטונם של הנבחרים עד למדרגה מינימלית, להקטין את האפשרות של שלטון אדם באדם, אפילו בתוך צורת ממשל דימוקראטי, ולהשאיר למדינה רק אותו מינימום של מרות הדרוש לקיום המדינה (ברל כצנלסון, ערכים גנוזים: שיחות על בעיות החינוך לסוציאליזם)

כי אי אפשר להגשים את הסוציאליזם, את חברת השיתוף והשוויון, שלא על דרך ההרחבה הבלתי פוסקת של זכויות האדם. (ברל כצנלסון, ערכים גנוזים: שיחות על בעיות החינוך לסוציאליזם)

לא היתה כמעט תנועה גדולה אחת בעולם, שבבואה לא נלחמה לחירות הרוח..... אבל גם במאות האחרונות של ההיסטוריה האנושית ראינו מלחמות גדולות לזקיפות הקומה הרוחנית, ליכולת האדם לחשוב גם בניגוד לחברה (ברל כצנלסון, ערכים גנוזים: שיחות על בעיות החינוך לסוציאליזם)

שוחחנו על חירות ההשקפות הפוליטיות וכדומה. והרי יש גם חירות המחקר המדעי וחיפוש האמת בשטחים שונים. כולנו מבינים, שאם אמנם התגבר גליליאו על הקשאים וגילה את תגליתו לעולם, ואם שפינוזה לא חת מפני החרם, הרי היו רבים שלא עמדה בהם רוחם מפני הרדיפות, ולא כל גאון יש לו אומץ־לב להביע את דעותיו (ברל כצנלסון, ערכים גנוזים: שיחות על בעיות החינוך לסוציאליזם) "כל אנשי החברה החדשה, גברים ונשים, חייבים להקדיש שנתיים מחייהם לשירות הציבור, בדרך כלל בין גיל שמונה עשרה לעשרים, לאחר סיום הלימודים". (הרצל, אלטנוילנד)

"חולה חסר אמצעים צריך רק לפנות למשרד הרווחה, שאינו דוחה איש. בתי החולים מחוברים, כמובן, למרכייה טלפונית. כך, על ידי תיאום מוקדם, אפשר למנוע מחסור זמני במקומות אשפוז. זה הרי מסוכן, וגם מביש, לטלטל חולה מבית חולים אחד לשני. אם בית חולים מלא, עומדים בחצר כלי רכב שמסיעים מיד את החולה לבית חולים אחר, שעומד הֵכָן לקלוט אותו." (הרצל, אלטנוילנד)

"בני החברים שלנו זכאים ללימודים חינם בכל שלב במסלול ההשכלה, כולל האוניברסיטה." (הרצל, אלטנוילנד)

הילדים מגיעים מכל פלגות העם. בבית הספר אין הבדל לא בבגדים, לא בשום דבר – זולת בכשרון, ובשקידה. אנו בחברתנו החדשה לא נעשה את מעשה ההשוואה. איש לפי פעלו. לא בטלנו את תחרות העבודה. אך התנאים שווים הם לכל". "בחברת ההישג, יש שאיש הצליח בעסק אחד, ומזה לבד היו תוצאות לילדיו ולצאצאי צאצאיו ליהנות מטוב החינוך הגבוה ולהיות כל ימיהם חסרי דאגה, ומן העבר השני אנוסים היו הנודדים לסבול לא רק בגלל פשעי אבותיהם, אך גם בגלל עסקיהם הרעים... משפחה שנתדלדלה נפלה לתוך אספסוף העניים, ועוז ענקים היה דרוש להתנער משם. אך בינינו אין הילדים מפסידים ואינם נשכרים בעד עסקי אבותיהם. בעד כל דור חדש הכל מתחיל מבראשית".
(הרצל, אלטנוילנד)

מלאות שלושים שנה לפטירתו

אין בימינו שם מפורסם ונערץ באומה יותר מהרצל. אין לנו שם המביע יותר משמו את המגמה ההיסטורית הפורצת ובוקעת מבעד לתקופתנו; חידוש מעשה יציאת מצרים. אין לנו שם טוב ממנו אשר ישמש דגל לציננות רבתי. ציננות של קיבוץ-גלויות, ציננות ארצית ומדינית, המתכוונת לא ליצירת בית-נכאת ומעון-קיץ תרבותי לעשירי-נכסים ומפונקי-רוח, אלא גאולת ישראל והמוניו מענגים ומקלונם, מפרעות ורדיפות והשפלות, מחוסר קרקע, וחוסר-עבודה, וחוסר-מחיה, מתלות בחסד-זרים ובהערכת-זרים. אין לנו שם המסמל יותר ממנו את אי-המנוחה הקדושה, את אש-התמיד, את ההיאבקות עם המפריעים העצומים, את החתירה האמיצה הבלתי-נרתעת יום-יום ושעה-שעה לקראת הביצוע.

והם, בני דורו, מעריצי-יריביו, ההולכים לאורו, המוקסמים מקסמו, הרוגנים נגד שלטונו, הרואים אותו בגדולתו ובכשלונותיו, רואים ואינם יודעים מה הם רואים.

עמי לא ידע.

הדור אשר חיה את הרצל, אשר ידע את קסמו החי, אשר ידע את האבל הגדול במותו ושנים רבות אחר מותו – הדור הזה נושא בלבו את דמותו ויונק מזיוו, גם מבלי לדעת אל נכונה את מסכת המחשבות והחנניות והחזיונות ותכניות הבניה והנסיונות וההעפלות והקרבנות של יוצר התנועה הצינית. אך יש לחשוש שהדור הבא לא ידע את הרצל בלתי אם פשם, כסיסמה, כדגל, לכל היותר כאגדה נאה.

הפרזה הלאומית השטחית האופפת אותנו עלולה להפוך את מיטב נכסינו הרוחניים לגרוטאות ולרוקן מתכנם את מיטב שמותינו. יש לחשוש לדור יבוא, ואם גם חניך המסורת הצינית, אשר לא ידע ולא יבין לרוח הרצל האיש, המשורר, החוזה, ההוגה, המחוקק, המנהיג והקרובן.

במציאות הצינית אנו נתקלים לא פעם בסילוף דמותו של הרצל, סילוף בודון או בחוסר-ידעה. את הרצל מבקשים להציג כסמל הלאומיות המופשטת אשר אינה פונה "ימינה או שמאלה" (העיקר, כמובן, שמאלה!) אותה לאומיות הכופרת בקשר העמוק שבין מצב

האומה לבין היחסים הכלכליים והחברתיים בקרב האומה. והלא הרצל הוא שאמר על עצמו: "אני הנני האיש של העניים". ולאחר אסיפת פועלים יהודים בוויטשפל הוא כותב ביומנו: "קיבלתי החלטה נמרצה ואמיצה להיות תמיד יותר ויותר ראוי לאמונם ולאהבתם". מה דמות נשוא איפוא לצוררי הפועל המתעטפים בטליתו של הרצל?

הרצל היה מתעב כל שוביניזם לאומי. הוא כתב ביומנו: "צנאטי לעם ישראל: בנו את מדינתכם כך, שהזר אשר בקרבכם ישבע רצון". הוא חרד הרבה על היחסים שבין בוני המולדת לבין השכנים תושבי הארץ, הוא ביקש להם פתרונות של כבוד ושלוש. והאומנם יהא שמו מחפה על לאומיות מתרברבת ומתיהרת ושואפת מדנים?

בשם הרצל מבקשים להשיא אותנו, כי הציונות "הצרופה" היא "נייטרלית" לגבי סדרי החברה, נתוקה מכל בקשת שינויים ופתרון וכי כל נסיון לאחד את בניית המולדת עם תיקון יסודי של סדרי החברה, וכל שאיפה להגביר בתוך מולדת הנבנית את סודות העבודה והשויון והצדק החברתי – אינם אלא "שעטנו" ו"בגידה". אבל הרצל עצמו איננו אלא סתירה חריפה לתפיסה מזויפת זו.

הרצל ראה את "מדינת היהודים" כאחד המאמצים החשובים בריפוי נגעי העולם. הוא ראה את "מדינת היהודים" כבת-התקופה, משולבת במיטב החידושים הטכניים והתיקונים הסוציאליים של הדור. הוא לא קיבל את הקונצפציה הסוציאליסטית כמות שהיא, ועם זה היה מבקר קשה את המשטר הקיים, על עני ההמונים ומצוקתם, על שפלותם ואינולתם של אילי הממון, על עלבון המחוננים ויהירות השליטים. בקונגרס השני הכריז: "אלה מקרבנו, הנכונים היום לתת את כל נפשם לזה, יצטערו אפילו על פסיעה אחת, אם יצליח הדבר ליסד רק חברה חדשה בלי שתהיה גם ישרה יותר". הוא שרצה כי ארץ הבחירה תהא גם ארץ-העבודה, ובשמו מתימרים אלה הרוצים להפוך את ארץ-הבחירה לארץ הספרות והשעבוד.

לא, נחטא להרצל ונחטא לציונות, אם הוא ישמש לנו רק שם נאה בלבד. בחייו ובמותו צויה לנו הרצל את חזונו. שלושים השנים שעברו מיום מותו פסחו על כמה מהתחנות הקרובות אשר התנה, ועם זה אימתו והצדיקו את החזון שחזה לדור ולדורות. אך חזונו טרם קם. הוא גילה את הקיטור – צרת ישראל, הוא בנה את המנוע – התנועה הציונית, הוא הראה את החוף – חברת עבודה במולדת. אל החוף הזה אנו חותרים, אך טרם הגענו

אליו. עוד חזונו דורש מאתנו הרבה: את נפשנו, את ידינו, את אומץ־רוחנו, את צמאוננו לחירות, את עמלנו, את אהבתנו לעם, את שנאתנו לשפלות, את בריחתנו מריקנות, את מאמצינו לגדולות.

חזונו־חזונו עוד דורש מאתנו את ההידבקות בדמות הגדולה השופעת נחשוניות, דינמיות, טוהר, עשייה ללא־ליאות, הוקרת כל רגע של פעולה בהווה ונטיית קו לבאות.

מעריך שני

תפיסת האחריות החברתית בציונות

מטרות השיעור:

1. הבנה כי הציונות לא יכולה להתקיים ללא יסוד עמוק של אחריות חברתית.
2. היכרות עם מוסדות המדינה שהוקמו מתוך תפיסת האחריות החברתית.
3. דיון בהתפרקות האחריות החברתית ומוסדות המדינה והשפעותיה על הציונות.

מהלך:

פתיחה (15 דק')

נקרא קטע של ברל כצנלסון בשם "לדמות תנועתנו":

מן הרגע הראשון. בעוד פעולתנו דלה וזעירה, היה כיוונה לקראת אפיקים רחבים. בעוד היינו מעטים וחלשים... כבר ניכרו בנו אותות של שני קווים עיקריים שקבעו אח"כ את דמותה של תנועתנו. שני יסודות אלו הם: החברות הפועלית והכרת שליחותנו החלוצית בחיי האומה.

יסוד החברות בקע ועלה בתנועתנו מימיה הראשונים. הבדידות והיתמות העמיקו את קשרי החברות. העזובה והמצוקה המריצו לעזרה הדדית. זו הייתה מתחילה יותר מעזרה הדדית בלבד. מראשיתה היה טמון בה גרעין השוויון. מכאן צמחו השאיפות לצורות חיים ומשק על יסוד השיתוף, האחריות ההדדית, השוויון, וההתלכדות החברתית.

מראשית היותנו פעמה בנו ההכרה, כי אנו שלוחי עם עני [...] מכאן הרצון החי להתאים כל עשייה אל הפתרון האחד, למצוקת העם, מכאן החרדה לקראת עליה ולגורל העולה. צירוף זה של נאמנות חברתית ונאמנות לאומית הוא שעמד לנו במשברים קשים שעברו עלינו, בימים שנדמה כאילו כבר נגזרה עלינו כליה.

מזיגה זו של חברות וחלוציות [...] סוד אחדות תנועתנו, סוד כוחה ועוצמתה.
(ברל כצנלסון, "לדמות תנועתנו", מתוך "מאסף ההסתדרות", תש"ו, עמ' 31)

דיון:

- ◀ מהם התנאים הפיזיים שלדעת ברל יצרו את תפיסת השוויון בקרב החלוצים של העלייה השנייה?
- ◀ למה ברל מתכוון כשהוא אומר שאותה אחריות הדדית וחברות הן שעזרו לציונות להתגבר על משברים?
- ◀ מדוע הוא כותב שהחברות היא סוד כוחה של התנועה?
- ◀ האם הציונות הייתה יכולה לקום בלי היסודות האלו?
- ◀ איך לדעתכם נראית חברה שמושתתת על אחריות הדדית ושוויון?

חלק א' - הקמת ההסתדרות - אבן דרך ראשונה ברעיון האחריות החברתית (20 דק')

עוד לפני קום המדינה, הבין ברל שנדרשים מוסדות ומערכות חברתיים שיתנו מענה למצוקותיהם וקשייהם של החלוצים והפועלים שמגיעים ארצה. באין מדינה, פעל ברל להקמתה של ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל, השואפת ליצור אחדות וערבות בין הפועלים וליצור מערכת שתוכל לענות על צורכיהם.

ניצור "תערוכה" של מוסדות ההסתדרות: נפזר בחדר קטעים המתארים חלק מהמוסדות שההסתדרות הקימה (נספח 1 למערך זה) והמשתתפים יעברו ביניהם ויקראו עליהם. בין המוסדות: קופת חולים, הוצאת עם עובד, המשביר לצרכן, בנק הפועלים, תנועת הנוער. המשתתפים יעברו בחדר ויקראו על הקמת המוסדות השונים.

דיון

- ◀ באילו תחומי חיים ההסתדרות לוקחת חלק?
- ◀ מה בין המוסדות הללו לבין היסוד של ערבות הדדית שבר דיבר עליה?
- ◀ האם אתם מרגישים היום כאזרחי המדינה שמישהו דואג לכם? ואחראי עליכם?

← האם תפיסת האחריות הזאת לדעתכם הייתה רלוונטית לשנות ההקמה של המדינה
אך היום היא כבר לא נחוצה?

3. חלק ב' - קריסת מוסדות המדינה (30 דק')

עם קום המדינה, הפכה המדינה לאחראית על השירותים לאזרחים. מוסדות ההסתדרות היוו תשתית לבניית מוסדות המדינה, מתוך אותה תפיסת אחריות חברתית שהביאה להקמת מוסדות ההסתדרות.

נרצה לשאול מהי האחריות של המדינה כלפי האזרחים כיום.

נתחלק ל-3 קבוצות עבודה, כל קבוצה תצפה סרטון על סוגייה אחת, תדון בה על-פי השאלות מטה ותציג אותה למליאה: (אם כמות המשתתפים רבה, ניתן לחלק ל-6 קבוצות עבודה ושתי קבוצות ינתחו כל סוגייה).

הזנחת מערכת החינוך -

<https://www.youtube.com/watch?v=XxExaYsaTEM>

קריסת מערכת הבריאות -

<https://www.youtube.com/watch?v=fFsFymbZq-4>

מיגון הדרום והצפון -

<https://www.facebook.com/watch/?v=523354846970478>

שאלות לניתוח:

- ← האם המצב המתואר בכתבות הפתיע אתכם? באיזה אופן הוא משפיע על חייכם?
- ← כיצד באה לידי ביטוי הסרת האחריות של המדינה על השירותים הציבוריים בכתבה?
- ← באיזה אופן המציאות המתוארת פוגעת במפעל הצינוני לדעתכם?

חלק ג' - האחריות החברתית אז והיום (15 דק'):

נקרא קטע מתוך "כלים שלובים" של יגאל אלון, 1977:

“בראשית היה החזון, החלום. ואכן, על-פי כל אמת מידה של תנועת תחיה לאומית חברתית-תרבותית, ישראל היא חלום שהתגשם. אלא שתוך כדי התגשמותו, קרה למדינה מה שקורה לעיתים לחלומות: היא התחילה מאבדת גובה. בת שלושה עשורים, בסך הכל, וכבר מכורסת (יושבת בכורסה), שריריה מתרפים ורגליה תרות אחרי האנפילאות (נעלי בית) המרופדות. במהירות מדאיגה היא מתרחקת מן הדמות שחווה בעיני רוחם אבות התנועה הציונית [...]”

הרס איטי, אך מתמיד, של התאים הבריאים פוקד את החברה הישראלית בעקבות ההגמוניה של ההישגיות, המחנכת לתחרות שלוחת רסן, לניכור, לדורסנות, לפולחן האלימות והכוח, לנצחון האנוכיות והנוחות הרגעית – על חשבון רמתה של הסולידאריות והעזרה ההדדית. [...] ההישג בחברה כזאת איננו אמצעי כי אם מטרה, אב המעשים ותכליתם גם יחד, שסופו לתסכל אף את בעל ההישג עצמו, שהרי תמיד ימצא מישהו אשר הישגו מרשים יותר.

כולמוס ההתעשרות, הרעבתנות והראוותנות והרדיפה אחרי חיים הנראים קלים, סופם לעיתים קרובות חיים קלוקלים, המותירים אחריהם לוחות שבורים וסולמות ערכים משובשים עד לאין הכר, לגבי ערכים לאומיים וכלל אנושיים גם יחד.”

דיון:

- ◀ מה יגאל אלון מתאר שקרה לנו כחברה, איך איבדנו את יסוד הערכות ההדדית?
- ◀ איך איבוד החזון של ערכות הדדית ושוויון יפגע לדעתכם בחזון הציוני?
- ◀ האם אתם מרגישים את “כולמוס ההתעשרות” שיגאל אלון מתאר היום? האם אתם מרגישים אותו בכך.

לסיכום:

התנועה הציונית קמה על בסיס ערכי שוויון ודאגה ועזרה לזולת. לאור זאת האחריות החברתית הפכה להיות עיקרון מארגן אשר על בסיסו נוסדו מוסדות ההסתדרות התנועתיים. מוסדות אלה היוו את התשתית להקמת מוסדות המדינה. ראינו שעם הזמן וככל שאנו מתרחקים מהערכים המכוננים של הציונות, כפי שדנו בפעילות הקודמת, גם האחריות של המדינה על השירותים הציבוריים הולכת ונחלשת.

דיון:

- < כיצד האחריות החברתית באה לידי ביטוי בחיי היום-יום שלנו?
- < מה אנחנו מצפים מהמדינה לעשות על מנת לחזק את ערכי השוויון ואת האחריות החברתית?

ניצור "תערוכה" של מוסדות ההסתדרות: נפזר בחדר קטעים המתארים חלק מהמוסדות שההסתדרות הקימה (נספח 1 למערך זה) והמשתתפים יעברו ביניהם ויקראו עליהם. בין המוסדות: קופת חולים, הוצאת עם עובד, המשכיר לצרכן, בנק הפועלים, תנועת הנוער.

- לתערוכה מעוצבת -

קופת חולים כללית:

קופת חולים כללית נוסדה בחנוכה 1911 על ידי "הסתדרות פועלי יהודה", בעקבות תאונת עבודה בעקבותיה איבד הפועל ברוך פריבר מעין גנים את ידו בעת שעסק בעבודה בפרס. ההצעה לייסוד הקופה הועלתה על ידי ברל כצנלסון ובדצמבר 1911 הובאה להצבעה בוועידה השנייה של "הסתדרות פועלי יהודה". בהצבעה הוחלט ברוב מוחלט של 25 חברים להקים ארגון לעזרה רפואית לפועלים. הארגון החדש שהוקם זכה לשם "קפת-חולים". החברים היו מחויבים בלינה בתורנות ליד חולים וסיוע לחולים עליהם היו ממונים. הסיוע שהעניק הארגון לחבריה כלל בין היתר עזרה הודית, מציאת מקום לינה לפועל חולה חסר מגורים קבועים, טיפול על ידי רופא או מי שהוא בעל ידע רפואי, תרופות ואשפוז בבית חולים.

עם עובד:

הוצאת "עם עובד" הוקמה על פי חזונו של ברל כצנלסון, לפיו הפועל העברי הוא אדם הטרוד בחיי היום-יום, אך גם בעל שאיפה להרחבת השכלתו. על ההסתדרות לסייע לפועל לבנות את ארון הספרים שלו, שיהיה עשיר בתוכן איכותי, במחיר שווה לכל נפש ותוך בחירה מושכלת של הכותרים. ההוצאה גם נתפסה כחוליה חשובה בכרית בין "מעמד הפועלים" ל"אינטליגנציה"; ברית שעמדה בבסיס התפיסה של תנועת העבודה. ההוצאה החלה דרכה כהוצאת דבר שהייתה מסונפת לעיתון "דבר". בעיצומה של מלחמת העולם השנייה כצנלסון, בתמיכת ראשי מפא"י וההסתדרות, הקים הוצאת ספרים גדולה ועצמאית. מפא"י וההסתדרות הבטיחו שלכצנלסון יהיו חופש בחירה ועצמאות ניהולית. על אף התנגדות מפלגות השמאל, החליטה מועצת ההסתדרות בינואר 1941 להקים הוצאת ספרים של ההסתדרות ובחרה בכצנלסון כעורך היחיד שלה.

משביר לצרכן:

ראשיתו של המשביר המרכזי בקואופרטיב "המשביר" שהוקם בשנת 1916, במהלך מלחמת העולם הראשונה על רקע המצב הכלכלי הקשה בו היו נתונים המתיישבים היהודים בארץ ישראל^[1]. נציגי הפועלים בהסתדרות הציונית ובראשם ברל כצנלסון

ומאיר רוטברג ביקשו להקים מוסד שירכוש בסיטונאות וימכור מצרכים למתיישבים ופועלים במחיר עלות וללא רווח. כמו כן מכרה קבוצת כנרת, ביזמת רוטברג, את עודפי הייצור שלה להסתדרות פועלי יהודה ברווח נמוך. השם "המשביר" (שנטבע על ידי ברל כצנלסון) היה בהשראת סיפורו של יוסף בתנ"ך אשר כונה: "המשביר לכל עם הארץ" (בראשית, מ"ב, ו') כלומר מי שאגר מזון בשעת השפע וסיפק אותו לעם בשנות הבצורת.

בנק הפועלים:

ב-29 באוקטובר 1919, בישיבת הוועד הפועל הציוני, ביוזמת ברל כצנלסון (ואחרים) ובתמיכת ארתור רופין הוחלט על הקמת בנק שיתנהל על ידי הפועלים ולמענם. הוועידה הראשונה של הסתדרות העובדים העבריים בארץ ישראל אשררה החלטה של הוועידה השישית של הסתדרות פועלי יהודה בדבר הקמת מוסד כספי לענייני עבודה שיהיה בבעלות הסתדרויות הפועלים בארץ ישראל, וקבעה כי הבנק יעמוד לשרותן של כל קבוצות הפועלים המיוסדות על בסיס קואופרטיבי, בכל ענפי פעולתן.

תנועת נוער:

תנאי החיים של הנוער העובד בא"י לפני הקמת הסתדרות הנוער העובד היו קשים ביותר. בהיעדר חוק המגן על הנוער בעבודתו, היו בני הנוער עובדים ימי עבודה ארוכים, בעיקר בעבודות שירותיות (נקיון בתים, סבלות וכו'), ואף מועסקים כ"שוליות" בלא שכר למשך שנים מתוך תקווה לרכוש מקצוע. עבודת ילדים הקטנים מגיל 8-9 הייתה נפוצה. פיטורים בלא פיצויים היו שכיחים גם הם, ולילדים לא הייתה סמכות לפנות אליה. עד שנת תרפ"ד לא היו קיימים בתי ספר ערב שדאגו להשכלתם של הנערים העובדים, וכ-70% מהם לא ידעו קרוא וכתוב. כמעט ולא התקיימו קשרים חברתיים בין הנערים העובדים לנערים הלומדים שהיו בחלקם מאורגנים כארגוני נוער בעלי אופי צופיי.

מערכ שלישי

בין רציפות למרד: יהדות כתרבות

מטרות:

- הצבת הציונות כתנועה המורדת ביהדות הגלותית
- הפרדה בין לאום לדת (לימים הפרדת דת ומדינה)
- הנחת היהדות כתרבות ויסודות ליהדות ליברלית ושוויונית

מהלך:

פתיחה (10 דק')

נציג את השיר "מסורת" מתוך המחזמר "כנר על הגג" (בעברית), המבוסס על יצירה של הסופר העברי שלום עליכם:

<https://www.youtube.com/watch?v=vn7ZTiiUjKI&t=12s>

דיון:

- מה היא מסורת?
- מה היא המסורת של העם היהודי?
- מה היה תפקידה של המסורת באורח החיים היהודי הישן?
- מה הקשיים שאתם חושבים שהיו באורח חיים זה? מה היו יחסם של הציונים הצעירים אליו?
- מה מקומה של המסורת היהודית בחיינו כיום?

חלק א' - ברל על מסורת (15 דק')

נקרא קטע מתוך "מקורות לא אכזב" שכתב כצנלסון ב-1934

- לטקסט המלא

אנו קוראים לעצמנו מורדים. ואני שואל: במה אנו מורדים? האם רק במה שמקובל לקרוא "מסורת של בית-אבא"? [...] במרד זה קדמו לנו רבים וגדולים. [...]

יש מבינים את ענין המרד שלנו בתכלית הפשטות, הבנה רבולוציונית פרימיטיבית ביותר: נהרוס עדי יסוד את העולם הישן, נשרוף את כל רכושנו שנצבר במשך דורות ונתחיל הכל מחדש – כתינוקות שנולדו! יש עוז וכוח-מחאה באמרה זו. [...] אך ספק אם תפיסה זו, המסתלקת בתום-לבב מכל ירושת הדורות, והרוצה להתחיל לבנות את העולם מא', ספק אם היא רבולוציונית-מקדמת, או נושאת בחובה ריאקציה עמוקה ואיומה. לא אחת כבר נחרבו בהיסטוריה עולמות ישנים, ועל חורבותיהם לא צצו עולמות מתוקנים, אלא פראות מוחלטת. [...]

דיון:

מהו אותו "מרד" של הציונות במסורת אליו מתייחס ברל?

ממה מזהיר ברל ביחס לאופי המרד הזה?

חלק ב' - גישות ציוניות ליהדות:

נקרא קטע שכתב י.ח ברנר (יוסף חיים ברנר) בשנת 1911 והתפרסם ב"הפועל הצעיר"

- לטקסט המלא

"במה אתם יהודים, אם בדת היהדות אינכם מחזיקים?" אנחנו הננו יהודים בחיים הממשיים, בלב וברגש, כל הגדרות שכליות, בלי אמיתויות אבסולוטיות, וכלי כל התחייבויות כתובות. כל מה שיקר לנו כיום הזה, כל מה שיש לו ערך בעינינו, כל מה

שנובע מתוך המהות החפשית שלנו – כלי אונס וכפיה, תהיה איזו שתהיה – זוהי יהדותנו, אם אתם רוצים דוקא במלה זו.

ועוד זאת: אהבה לעמנו ולצדדיו החיוביים – אלה הם דברים ששוב אין אנו צריכים להזכיר אותם, ופשיטא שאין להתיימר בהם, כשם שלא מתיימרים באהבה לאור ולשמש. לאומיים אנו, לאומיים קנאים, אבל במצנת הלאומיות שאין אנו מחזיקים, באופן שבשכילה נעשה דבר אשר לא לפי רוחנו. לאומיותנו היא – הטבת חיינו והעשרת צורות-חיינו הנעימות לנו, ועל כן אל תאמרו לשעבדנו בשמה לאיזו מסורה, כי ללאומיות כזו נאמר: לא היא ולא שכרה! אנחנו הננו אנשים יהודים חיים – לא יותר – וחשובה בעינינו עבודה יהודית, עיקר-העיקרים בחיים, ויקרה עלינו שפתנו, שפת דיבורנו וספרותנו, וקדוש בעינינו כבודנו, כבוד-עמנו, וזוהי לאומיותנו!

דיון:

← כיצד רואה ברנר את היהדות?

← מה בעיניו הם המאפיינים של הלאומיות היהודית?

קעת נקרא קטע מתוך מכתבו של חיים נחמן ביאליק על השבת, מ-1933 (15 דק')

מכתב זה נכתב כתגובה לכך שבחלק מהקיבוצים עבדו בשבת

- לטקסט המלא

“[...] ארץ-ישראל בלי שבת לא תבנה, אלא תחרב, וכל עמלקם יהיה לתהו. עם ישראל לא יותר לעולם על השבת, שהיא לא רק יסוד קיומו הישראלי, אלא גם יסוד קיומו האנושי. בלי שבת אין צלם אלקים ואין צלם אנוש בעולם. אלו היתה העבודה תכלית לעצמה, הרי אין מותר לאדם מן הבהמה. כל עמי התרבות קבלו מיד ישראל, בצורה זו או אחרת, את יום המנוחה, והיא שעמדה להם ללבש צורת אדם במקצת. בלעדיה היו פלם עומדים בפראותם. השבת, ולא התרבות של תפוחי-הזהב או תפוחי-האדמה, היא ששמרה על קיום עמנו בכל ימי נדודיו. ועתה, בשובנו לארץ אבות, הנשליכנה אחרי גוננו ככלי אין חפץ בו?

[...] שְׁמִירַת הַשַּׁבָּת, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה בְּעֵינַי לֹא רַק כְּשִׁמְרַת כָּל הַתְּרִי"ג מְצוּוֹת הַיִּשְׂרָאֵלִיּוֹת, כְּדַבְּרֵי חֻכְמֵינוּ, אֲלָא כְּשִׁמְרַת רוּחַ הָאָדָם כְּלָה.

[...] בלי שבת אין ישראל, אין ארץ־ישראל ואין תרבות־ישראל. השבת היא היא התרבות".

דיון:

- ◀ מה טוען ביאליק בזכות שמירת השבת?
- ◀ מדוע לדעתו צריכה להיאסר העבודה בשבת בארץ ישראל?
- ◀ איך אתם מבינים את תפיסתו של ביאליק ביחס ליהדות ולתנועה הציונית?

חלק ג' - יהדות כתרבות על-פי ברל (15 דק):

ראינו אם כן כי ישנן גישות שונות בקרב הוגי התנועה הציונית לגבי מקומה של היהדות. ברנר מציע תפיסה לאומית בלבד של היהדות, ללא מאפיינים דתיים המהווים בעיניו מסורת ישנה בכפייה. לעומתו, ביאליק רואה חשיבות רבה בקיום המצווה הדתית של שמירת השבת, אשר ממנה נובע האיסור לעבוד בשבת.

ב"מקורות לא אכזב" ניתן לראות מאין פשרה שמציע ברל לפער בין התפיסות-הלאומית והדתית, שמייצגים ברנר וביאליק בהתאמה:

שני פוחות ניתנו לנו: זפרון ושכחה. אי אפשר לנו בלעדי שניהם. אילו לא היה לעולם אלא זפרון, מה היה גורלנו? היינו פורעים תחת משא הזכרונות. היינו נעשים עבדים לזכרוננו, לאבות־אבותינו. קלסטר־פנינו לא היה או אלא העתק של דורות עברו. ואילו היתה השכחה משתלטת בנו כליל – כלום היה עוד מקום לתרבות, למדע, להכרה עצמית, לחיי נפש? השמרנות האפלה רוצה ליטול מאתנו את כוח השכחה, והפסידו־מהפכנית רואה בכל זכירת עבר את "האויב". אך לולא נשתמרו בזכרון האנושות דברים יקרי־ערך, מגמות נעלות, זכר תקופות פריחה ומאמצי חירות וגבורה, לא היתה אפשרית כל תנועה מהפכנית, היינו נמקים בדלותנו ובבערותנו, עבדי עולם"

דיון:

- ◀ מה טוען ברל לגבי זיכרון ושכחה?
- ◀ באיזה אופן מהווים דבריו אלא פשרה בין התפיסות של ברנר וביאליק?
- ◀ באיזה אופן רואה ברל קשר בין יהדות לתרבות?

חלק ד' - כיצד זה נראה היום?

דיון:

- ◀ איך היה מוכרע כיום ויכוח על מקומה של השבת בחיינו? האם תפיסת השבת היום בישראל היא לאומית, דתית או תרבותית?
- ◀ מהי תפיסת השבת האישית שלכם?
- ◀ איזה ייצוג של יהדות הכי דומה למה שאנחנו מכירים היום? יהדות כלאומיות של ברנר, יהדות דתית של ביאליק, או יהדות כתרבות של ברל?

סיכום (5 דק'):

היהדות והציונות תמיד היו שזורות זו בזו, אך המפגש ביניהם היה לעיתים מאתגר ומורכב. הציונות לא רק שצמחה מתוך היהדות, אלא גם אתגרה והמרידה במסורת הדתית הישנה, שואפת ליצור זהות יהודית חדשה, מודרנית ואלמונית. התנועה הציונית לא באה להיפרד מהעבר, אלא לחבר אותו עם העתיד, ליצור עולם ערכים חדש שיתבסס על כבוד לשורשים ולתרבות, תוך בניית חברה יהודית חופשית בארץ ישראל.

בדיקו מתוך ההבנה הזו, אנו רואים איך הוגי הדעות הציוניים, כמו ברנר, ביאליק וברל, הציעו תפיסות שונות, כל אחד בדרכו, איך היהדות צריכה להיראות בעידן המודרני.

המסר המרכזי שעמד לנגד עיניהם היה ברור: הציונות אינה רק מהפכה פוליטית, היא גם מהפכה תרבותית. עלינו להמשיך את המורשת היהודית, אך להעניק לה צורת חיים חדשה שמתאימה לאתגרי הזמן שלנו. הציונות היא המשך טבעי של התרבות היהודית, אך היא דורשת שינוי, התפתחות, והתאמה לערכים של הדור החדש.

הדרך בה נבחר ללכת היא הדרך של חיבור, של רציפות ושל מרד: אנחנו שומרים על הערכים והמורשת, אך גם לא פוחדים לחדש וליצור מציאות יהודית חדשה, שתשקף את הזהות שלנו כעם חופשי בארצו.

לשמיעת פרק בפודקאסט "עין לציון" – ארגון יהב,
"כלים שלובים" עם דני זמיר, על ציונות ואחריות
חברתית בישראל

מעריך רביעי איגודי עובדים

מומלץ להעביר את המעריך סביב ציון ה-1 במאי

מטרות:

1. היכרות עם הזכות להתאגדות וזכות השביתה בדמוקרטיה
2. זיהוי העבודה המאורגנת כחלק מהסיפור הציוני
3. חשיפה לחשיבות ההתאגדות בתקופה הנוכחית

מהלך:

פתיחה: מהי התאגדות? (5 דק')

נקרא יחד את ההגדרה הבאה להתאגדות:

“דרך המשקפת בחירה של יחידים להתחבר ולהתלכד יחד סביב מטרה משותפת או סביב צורך משותף ולפעול יחד כדי להגשימם. כוח שנובע מהרצון לא להיות לבד וביטוי בחיים להיותך חלק ממהו”.

דיון:

- ◀ מדוע בני אדם שואפים להתאגד?
- ◀ אילו צורות של התאגדות אתם מכירים בחברה בה אתם חיים?
- ◀ האם אתם לוקחים או לקחתם חלק בהתאגדות כלשהי בחייכם?

חלק א' - התאגדות העובדים בארץ ישראל (10 דק')

צפייה:

השביתה הראשונה בארץ ישראל התחוללה בשנת 1911. נצפה יחד בחלק קצר מפרק בסדרה “הקיבוץ” של מודי בראון ז”ל, המספר על התנאים שהובילו לשביתה הגדולה בחצר כינרת:

https://www.youtube.com/watch?v=zxxPg0_zTBU&t=830s

(מדקה 11:40 ועד 13:42).

לאחר מכן נקרא יחד את תיאורו של ברל כצנלסון, ממובילי השביתה והמחאה, על התנאים שהיו לעובדים בחוות כינרת:

“יותר מקשיי התנאים הביא לידי משבר קושי היחסים. הפועלים היו נתונים בתנאי דירה איומים, חלו הרבה ללא כל טיפול רפואי. חולים היו שוכבים על הרצפה, ללא מיטות, תחת גג דולף, ולעיניהם נבנה בית-מידות בשבל משפחת הפקיד. באו שני מקרי מוות, בזה אחר זה, והפקיד סירב לתת זוג פרדות ללְוִיָּה.”

דיון:

← מה גרם לעובדים באותה תקופה להתאגד ולצאת לשביתה?

← מה הכח שההתאגדות נתנה לפועלי החווה?

← מדוע לדעתכם ברל טוען כי הקושי הגדול ביותר על אף תנאי העבודה, היו היחסים?

חלק ב' - השביתה כאמצעי להשגת תנאים סוציאליים: (15 דק')

← שואלים את הקבוצה – במידה והייתם במקומם של ברל כצנלסון ועובדי החווה, מה היו הדרישות שלכם מהמנהל?

← מתוך התשובות ניצור רשימה של עקרונות שיכולים להוות מסמך דרישה.

קוראים את מסמך הדרישות שברל כתב למנהל החווה ברמן:

“דרישות הפועלים מאת פקידות חוות-כנרת

תנאי החיים של פועלי כנרת עברו כבר את גבול הקושי הרגיל. הדוחק, האוויר המחניק, אי הניקיון המוכרח לידי זה, הגשמים הדולפים, הרוחות הנושבות דרך השמשות השבורות הביא כבר לידי תוצאות ניכרות: מספר החולים מתגבר מיום ליום.

המצב הזה אי אפשר לו שימשך. והרינו דורשים מהפקידות שתוציא לפועל את אלו הדרישות, שאנחנו חושבים אותן להיות הכרחיות בשעה זו:

לאת לנו 2 חדרים: אחד לבריאים, והשני בשביל החולים, שלא יצטרכו להתגולל בין הבריאים ולהרעיל את האוויר.

לאת לנו 10 מיטות, 15 מזרונים (מאטראץ), 5 שולחנות, 10 כסאות.

לתקן מה שדורש תיקון, כגון שמשות שבורות, את הגג הדולף.

שפקידות החווה תשתתף בהוצאות המרקחת והחובש של המושבה.

את הדרישות האלו אין לדחות, ובמשך השבוע הבא הן יכולות לצאת לפועל.”

דיון

האם פועלי החווה יכלו להשיג הישגים ללא התאגדות?

מדוע השביתה בחוות כנרת נחשבת לאירוע מכונן בתולדות הציונות?

מה הפך את ברל כצנלסון לדמות מנהיגותית בעקבות השביתה?

הסבר למשתתפים: סיפור השביתה בחוות כנרת מדגים את החשיבות של איגוד עובדים בשמירת הזכויות של עובדים בעולם. לפני שאיגודי עובדים באו לעולם לפועל לא היה שום הגנה ממנהלו ותנאי העבודה היו קשים והדברים שהיום נראים לנו מובנים כמאליהם כעובדים לא היו קיימים כגון: 8 שעות עבודה ביום, ביטול עבודת ילדים, ביטול אפליית נשים במקום העבודה ועוד ועוד.

האם לדעתכם אחרי כל כך הרבה הישגים שהשיגו העובדים האם עדין יש רלוונטיות לאיגודי עובדים?

חלק ג' - משמעות ההתאגדות היום (10 דק')

מראים אחד מהסרטונים הבאים המספר על סיפורי התאגדות בישראל של ימינו:

<https://www.youtube.com/watch?v=Yg9TBouU-QA>

על התארגנות עובדי מכבי שירותי בריאות (5.5 דק').

<https://www.youtube.com/watch?v=tKKX1Eo8IbE>

על התארגנות נערים שעבדו בסופר דוש (6.5 דק').

דיון:

- ◀ מה ניתן ללמוד מהקטעים על חשיבותם של איגודי עובדים כיום?
- ◀ האם כל עובד מודע לזכויותיו?

חלק ד' - מדוע איגודי עובדים עדיין רלוונטיים? (20 דק')

נחלק את המשתתפים ל-3 קבוצות עבודה, כל קבוצה תקבל קטע אחד מתוך הנספחים 2-4: 3 סיבות מדוע איגודי עובדים עדיין רלוונטיים (אם רוצים לתת עוד רקע על מהו איגוד עובדים אפשר לקרוא את הפתיחה של הקטע- נספח 1), הקטע נכתב על ידי אביעד הומינר-רוזנבלום ופורסם בירחון "תלם".

כל קבוצה תתבקש לקרוא ולהסביר את אחת הסיבות במליאה.

שאלות לדיון במליאה:

- ◀ מדוע לדעתכם ישנם גורמים שמבקרים ומאשימים את איגודי העובדים?
- ◀ האם איגודי עובדים תורמים לדמוקרטיה? האם יש לכך דוגמאות בישראל?

סיכום:

להתאגדות עובדים בארץ ישראל שורשים היסטוריים עמוקים, הקשורים לתנועה הציונית ולעקרונות הדמוקרטיה. כפי שלמדנו, גם כיום יש לאיגודי העובדים חשיבות רבה במיצוי זכויות העובדים, במיוחד לאוכלוסיות החלשות בשוק העבודה.

נסיים בקריאת השיר "לא ספפו" מאת אהרון שבתאי, המדגיש את כוח ההתאגדות והמאבק לשוויון.

לא ספּוֹאֶהרוֹן שבתאי

הַדְּבָר הַכִּי יָפֵה, אֶמְרָה סִפּוֹ, הוּא מִי שְׂאוּהֵבִים.
לא, סִפּוֹ, אֲנִי אוֹמֵר, מִי שְׂאוּהֵבִים לֹא יִהְיֶה יָפֵה
כָּל עוֹד קִבְּלָן אוֹ תֵּאָגִיד אוֹ חֲבֵרַת כַּח אָדָם מוֹצֵצִים אֶת דָּמוֹ –
בְּחֻמְשָׁה עֶשֶׂר שְׁקָל לְשֹׁעָה אֵין עֵתִיד לִיפִי.
תֵּנִי לִי לְהוֹצִיא לָךְ מִהֲרֹאֵשׁ אֶת הַחֲרָא שֶׁהֶאֱכִילוֹ אוֹתָךְ.
אֲנִקְטוֹרְיָה לֹא תִהְיֶה יָפֵה אִם תֵּאֲלָץ לְעֵבֵד בְּמִשְׂרָד לְוִי,
אֲטִיס לֹא תִקְלַע זָרִים אִם הַמַּפְעֵל יִפְרַק וְיַעֲבֹר לְקִהִיר.
לְכוּ, הַדְּבָר הַכִּי יָפֵה, הַתְּנַאי לִיפִי, הוּא מְלַחֶמֶת הַמַּעֲמָדוֹת.
צְדָקָתָ, לֹא פְרָשִׁים אוֹ צָבָא חָמוֹשׁ, לֹא סְפִינּוֹת,
אֲךָ כְּשִׁיגְבְּרוּ אַחֲוֹת הָעוֹבְדִים, הַשְׂתוּפָה, הַשְׁוִיוֹן
אוֹ אִז הַשְּׂמִים וְהָאָרֶץ יִתְנַשְּׁקוּ בְּעֵינֵי אֶהוֹבְתִי.
לְכוּ, גַם לֹא בְקִרְבַּ הַסּוֹפְרִים, לֹא בְּאוּנִיבֶרְסִיטָה, לֹא בְּקוֹנְצֶרְט
תִּמְצָאֵי הַיּוֹם אֶת הַיִּפִּי, אֲלֵא בְּאֵגוֹד הַמַּקְצוּעִי –
פוֹעֲלֵי הַגָּבֵל, מִשְׂאִיּוֹת הַגָּבֵל, סִפּוֹ, הֵם הַדְּבָר הַכִּי יָפֵה.

להרחבה

מי בכלל צריך איגודי עובדים (רמז – אתם) –

- למאמר המלא בדה מרקר

קיצור תולדות איגודי העובדים/ אביעד הומינר-רוזנבלום, תלם.

התאגדות עובדים של עובדים שכירים היא תופעה מודרנית שקשורה למהפכה התעשייתית ולכלכלת השוק המודרנית, שיצרו את העבודה השכירה שאנחנו מכירים היום. האיגודים התפתחו בבריטניה ובמדינות נוספות באירופה בסוף המאה ה-17, ובארה"ב במאה שלאחריה, בין קבוצות עובדים שעבדו יחד במפעלים ורצו לשפר את תנאי עבודתם. הם דרשו בעיקר שיפור שכר, קיצור שעות וימי עבודה ותנאים בריאותיים וטובים יותר, ונאבקו נגד המעסיקים שהעדיפו את הרווח שלהם על טובת העובדים, ונגד המדינה, שאסרה את צורת ההתאגדות הזו בחוק. מהר מאוד התאחדו האיגודים המקומיים לאיגודים עירוניים וארציים והתפשטו ברחבי העולם.

בתחילת המאה ה-19, החלו הוגי ומובילי הסוציאליזם הראשונים לאמץ את איגודי העובדים, והפכו אותם לאחד החלקים החשובים ביותר במשנה הסוציאליסטית.

חוקי העבודה באותם ימים היו רזים מאוד, אם בכלל התקיימו, ולכן באופן טבעי נמשכו לאיגודים בעיקר קבוצות חלשות יותר. אלה עבדו בסדנאות יזע, תמורת שכר דל ובתנאים קשים מאוד, שכללו עבודה פיזית במשך שעות ארוכות "מסביב לשעון", תנאים שפגעו בהם בריאותית כשגרמו למחלות שונות עד כדי לעיתים מוות בטרם עת. חלק לא מבוטל מהעובדים הללו היו מהגרים ובני מיעוטים. כך, מצאו עצמם יהודים רבים בחזית המאבק של איגודי העובדים.

משולש הזהב

בסדר, תגידו, לאיגודי העובדים היה תפקיד חשוב בעבר, אבל מי צריך אותם עכשיו?

קודם כל – המאבקים ההיסטוריים לא נגמרו ומאבקים חדשים ממשיכים להצטרף אליהם. בשנים האחרונות השיגו איגודי העובדים בישראל, ובראשם ההסתדרות, הישגים משמעותיים מאוד לטובת כלל העובדים והעובדות במשק – החיסכון לפנסיה חובה שמחייב הן את העובדים והן את המעסיקים להפריש לקרן פנסיה לטובת העובד, למשל, אפילו לא קבוע בחוק והוא למעשה הרחבה של הסכם קיבוצי שעליו חתמה ההסתדרות

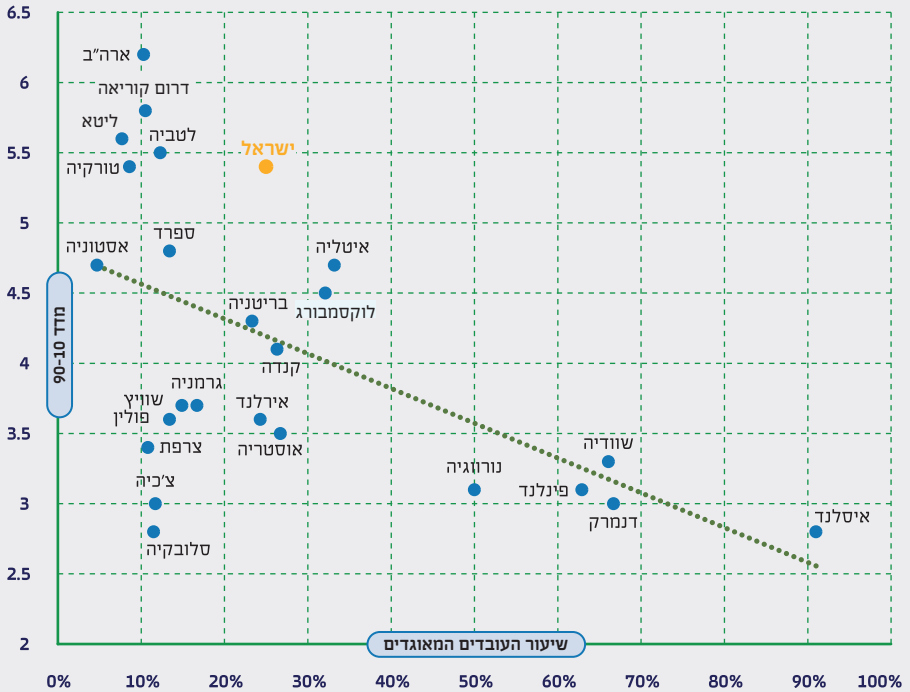
עם ארגוני המעסיקים בשנת 2007; העלייה המשמעותית מאוד של שכר המינימום בעשור וחצי האחרונים; העלייה בשכר עובדי החזית החברתית בשירות המדינה – רופאות, מורים ועובדות סוציאליות; צווי ההרחבה שהעלו את שכרם של המאבטחות והמנקים; וקליטתם של עשרות אלפי עובדים קבלן ואלפים רבים של אנשים עם מוגבלויות בשירות המדינה. אבל הדרך עוד ארוכה.

איגודי העובדים חשובים לחברה, כל חברה, מכמה סיבות מרכזיות.

הסיבה הראשונה -איגודי עובדים מעלים את שכר העובדים ומקטינים את אי-השוויון, שהתרחב מאוד בשנים האחרונות והפך לאחד מהנושאים המדוברים ביותר בשיח החברתי-כלכלי. השיח אודותיו מתרכז בשאלת הגורמים שהביאו להתרחבותו ובשאלת האמצעים להילחם בו. אחד הממצאים המובהקים שנמצאו הוא הקשר בין הירידה בכוחם של איגודי העובדים להתרחבות אי-השוויון.

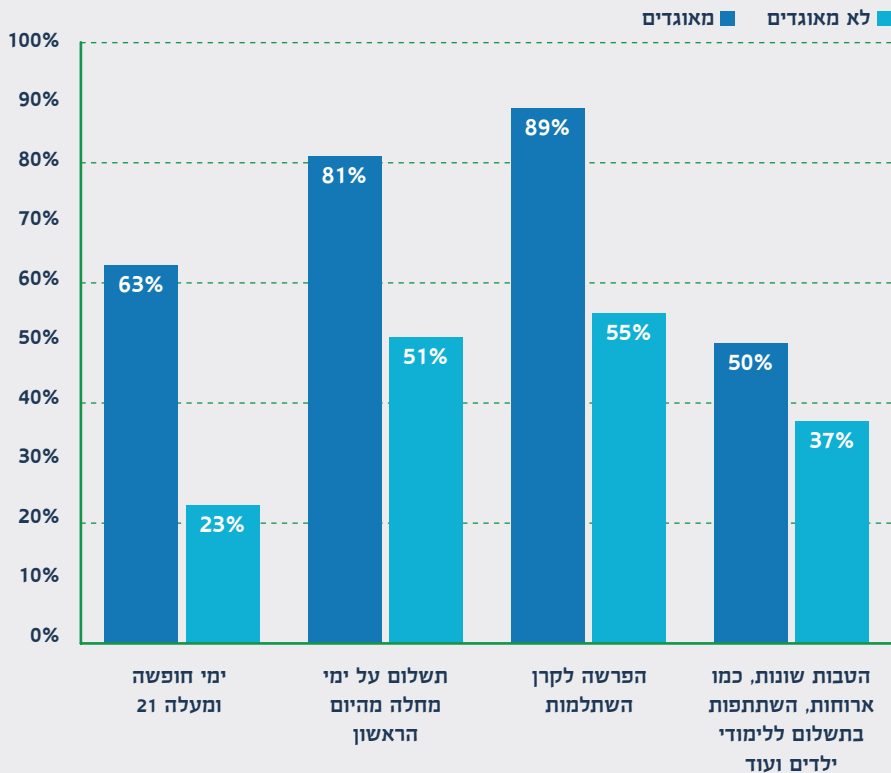
איך זה יכול להיות? בניגוד לשיח הכלכלי הרווח, שיעור הרווח של מעסיקים ובעלי הון מהעסקים שלהם לא חקוק בסלע, והוא משתנה ממדינה למדינה ומחברה לחברה, בין השאר בגלל ההסדרים הפוליטיים והחוקיים השונים של כל מקום. באיטליה, לדוגמה, רווחי המעסיקים הם כמעט 50% מעוגת ההכנסות הלאומית ורק כ-40% שייכם לעובדים, בעוד בצרפת רווחי המעסיקים הם פחות מ-35% וכמעט 50% מגיע לעובדים. בדנמרק כמעט 50% מעוגת ההכנסות עוברת לשכר העובדים ורק 35% מגיע למעסיקים, בעוד ביוון העובדים מקבלים רק קצת יותר מ-40% והמעסיקים 50%. שינוי עוגת ההכנסות לטובת העובדים מתרחש גם בזכות איגודי העובדים וההסכמים הקיבוציים שנלווים לעבודה שלהם.

מתאם בין שיעור העובדים המאוגדים לאי-השוויון בהכנסות, מדינות שונות, 2017

מקורות הנתונים: מאגרי הנתונים של ה-OECD, Trade Unions: Trade union density; Income inequality. פורום ארלזורוב: עיבוד הנתונים: פורום ארלזורוב

מהווים גורם משמעותי בשיפור תנאים סוציאליים.

יש לנו נטייה לשכוח את זה, אבל חלק משמעותי מהתגמול במקום העבודה מגיע מהתנאים הסוציאליים ולא רק מהשכר. לעובדי מדינה, לדוגמה, שהם המגזר המאוגד ביותר בישראל, יש מינימום של 22 ימי חופשה בשנה ו-30 ימי מחלה, בזמן שהחובה המינימלית בחוק עומדת על 12 ימי חופשה ו-18 ימי מחלה. גם לעובדי אבטלה וניקיון מגיעים מספר ימי חופשה מעבר לקבוע בחוק, בזכות הסכם קיבוצי וצו הרחבה שנעשה עבורם. לפי נתוני הלמ"ס מהסקר הגדול שנערך ב-2016, 61% מהמאוגדים קיבלו למעלה מ-21 ימי חופשה לעומת 23% מהלא מאוגדים, 81% מהמאוגדים קיבלו תשלום מלא מהמעסיק על ימי מחלה מהיום הראשון, לעומת 51% מהלא מאוגדים, 50% מהמאוגדים קיבלו מהמעסיק הטבות כמו תשלום על לימודים לילדים, תשלום על ארוחות ועוד, לעומת 37% מהלא מאוגדים, ו-89% מהמאוגדים קיבלו הפרשה של המעסיק לקרן השתלמות לעומת 55% מהלא מאוגדים.

כל זה נכון, כמובן, לא רק בישראל. חברי איגודים בבריטניה נהנים מ-25% יותר ימי חופשה ממי שאינם מאוגדים, ומ-50% פחות סיכוי להיפגע בתאונת עבודה. בארה"ב ל-90%-95% מהעובדים המאוגדים יש ימי מחלה וחופשה וביטוח בריאות, לעומת -78% ל-68% מהעובדים הלא מאוגדים. המאוגדים גם זוכים להליכי פיטורים הוגנים יותר, לקיומן של תכניות פרישה ולשעות עבודה שרירותיות פחות.

ואם כל זה לא מספיק – במדינות עם שיעור עובדים מאוגדים גבוה יותר, יש יותר עובדים לא מאוגדים שנהנים מאותם תנאים.

חלק מהותי בדמוקרטיה ותורמים להמשך קיומה.

החירות להתאגד היא אחת מחירויות היסוד של בני האדם בעת המודרנית. בהכרות זכויות האדם של האו"ם מ-1948 נכתב כי "כל אדם זכאי לאגודות מקצועיות ולהצטרף לאגודות כדי להגן על ענייניו". ההתאגדות מאפשרת לאזרחים ואזרחיות לפעול למען מטרותיהם ואמונותיהם, במקום העבודה וגם מחוצה לו. זו הסיבה שמשטרים אוטוריטריים, כמו זה הפאשיסטי והנאצי, וגם מודרניים יותר כמו זה האיראני, אסרו ואוסרים על קיומם של איגודי עובדים עצמאיים, ומציעים במקומם איגודים מטעם השלטון.

למרות שרובנו חיים במדינות דמוקרטיות, דמוקרטיה היא נוכחת-נפקדת במקום העבודה, בו אנחנו נמצאים במרבית שעות הערות שלנו. אנחנו כפופים להנחיות המעסיק שלנו (שכפוף פעמים רבות בעצמו לשולחיו - דירקטוריון, ועד מנהלים או כל גוף אחר), מפוקחים על ידו ונתונים למרותו. במקרים קיצוניים יותר, שמתרבים בשנים האחרונות, הפיקוח הדוק עוד יותר, ובמקומות עבודה כמו מחסני ענקית המסחר אמזון הוא אף כולל מעקב וניטור בלתי פוסקים של העובדים והעובדות בעזרת GPS, מצלמות וחיישנים שונים, והגבלה של זמני שירותים וסנקציות על כל חריגת זמנים, ולו המזערית ביותר. תיאורטית, אפשר להתפטר מעבודה, אבל פעמים רבות התלות הכלכלית שלנו במקום העבודה גדולה מאוד והחלופות מעטות.

יש דרכים רבות ושונות להפוך את מקומות העבודה לדמוקרטיים יותר. קואופרטיבים, בהם כלל העובדים הם גם הבעלים של מקום העבודה, הם דרך אחת. מועצות עובדים, גוף ולו סמכויות מסוימות לגבי התנהלות מקומות העבודה, כמו שמקובל בחלק ממדינות אירופה, היא אפשרות נוספת. איגוד עובדים הוא דרך נפוצה בהרבה ופשוטה יותר להרחיב את הדמוקרטיה במקומות העבודה שלנו משתי הדרכים שהזכרנו: קיומו מאפשר לקול ולאינטרס של העובדים להישמע ולהילקח בחשבון בכל החלטה שנוגעת אליהם והוא מחליש את הקניין המוחלט של הבעלים, והופך את מקום העבודה לשוויוני קצת יותר. לפי נתוני סקר הלמ"ס של 2016, 60% מהעובדים המאוגדים בישראל מעידים שארגון העובדים תורם לשיתוף הפעולה בין העובדים להנהלה, ו-77% מעידים שהוא פועל להגנה על העובד או העובדת במהלכים כמו מניעת פיטורים והגנה משפטית.

איגודי עובדים משמשים בתפקידים מרכזיים, כאמור, גם מחוץ למקומות עבודה ומקדמים דמוקרטיה, זכויות אדם וערכים הומניסטיים. הם לקחו תפקיד חשוב במהפכות האביב הערבי, עומדים בשורה הראשונה במאבקי אקלים, ובישראל הם גם מהווים את אחד מהמקומות הבודדים למפגש ושיתוף פעולה בין יהודים לערבים מתוך עמדה שוויונית ולמען אינטרס משותף. ויש עוד. מחקר אמריקאי של ה-EPI משנת 2018, לדוגמה, מצא שחברי איגודים מצביעים בשיעור גבוה יותר מאזרחים שאינם שייכים לאיגודים, ושבמדינות בהם יש שיעור עובדים מאוגדים גבוה יותר שיעורי ההצבעה במערכות בחירות גבוהים יותר ויש בהן פחות חוקים מדכאי הצבעה.

מערכ חמישי-

טוהר הנשק

מטרות:

1. להבין כי ערך ההגנה בבסיסו הוא זכותה של החברה להגן על עצמה.
2. התמודדות עם הגיוס לצבא והמוטיבציות השונות לגיוס, מתוך למה ראוי להתגייס לשירות קרבי.

מהלך:

פתיחה- מהי הגנה יהודית (25 דק')

קוראים קטע מתוך מעשה שהיה/ לאונרד פיין (נספח).

למנחה: הסיפור "מעשה שהיה" מתאר דמות בדיונית בשם "ברל" המבוססת על דמותו של ברל כצנלסון ועל רעיונותיו.

דיון:

- ◀ על מה היו מדברים היהודים בעבר?
- ◀ מדוע לדעתכם חבריו של ברל הגיבו אליו בזלזול?
- ◀ למה הגויים חושבים שהיהודים צדקנים, מתנשאים ומוסרים יותר מהשאר?
- ◀ מה מבינים היהודים בגולה לגבי ההגנה?
- ◀ מה דעתכם- האם גם כשליהודים יש רובים הם לא צדיים?
- ◀ האם ניתן להגן על החיים, גם בנשק, ועדיין להיות מוסריים?
- ◀ האם ההגנה על החיים ועל האדמה היא ערך?

למנחה: בעבר היו היהודים בטוחים כי כל עוד יישארו מסוגרים בעצמם – כך ישמרו על כוחם ועל חייהם מפני איומים מבחוץ. ההיסטוריה היהודית מספרת את סיפורו של עם נרדף שבחר להגן על עצמו באמונה רבה ובשימוש לא רב בכוח, תפיסה שהשתנתה מאוד

לאורך השנים. עולה השאלה- האם ההגנה היהודית, על החיים והאדמה היא אכן ערך, והאם ניתן להגן על החיים בצורה מוסרית ולא כוחנית. עם שאלה זו וביטוייה היום נתעמת לאורך הפעולה הקרובה.

חלק א' - טוהר הנשק (15 דק')

נקרא משפט קצר של ברל כצנלסון, משפט זה נאמר בקונגרס הציוני ה-21 שהתקיים לאחר מאורעות תרפ"ט, ברל כצנלסון יוצא בדבריו כנגד יהודים הבוחרים לפעול בצורה של טרור כנקמה על מעשיהם של הערבים:

“יהי נשקנו טהור. אנו לומדים נשק, אנו נושאים נשק, אנו מתייצבים בפני הקמים עלינו. אך איננו רוצים שנשקנו יוכם בדם נקיים”.

(ב' כצנלסון, כתבים, כרך ט', עמ' 65-66)

דיון:

- ◀ מה לדעתכם הכוונה בנשק טהור?
- ◀ למה לדעתכם זה חשוב לברל כצנלסון בתחילת דרכה של הציונות לבסס את עקרון טוהר הנשק?

חלק ב' - רוח צה"ל (20 דק')

נעיין במסמך רוח צה"ל. מסמך זה מוגדר כ"תעודת הזהות הערכית של צה"ל, אשר ראוי שתעמוד ביסוד הפעולות של כל חייל וחיילת במסגרת צה"ל, בשירות סדיר ובשירות מילואים". תפקידו של מסמך רוח צה"ל הוא לשמש מצפן מוסרי, ולהנחות כל חייל וחיילת בהבחנה שבין טוב לרע, ובין מעשים ראויים למעשים פסולים. כעת, נעיין בשניים מתוך הערכים המופיעים ברוח צה"ל, ונדון בהם:

דבקות במשימה וחתירה לניצחון

החייל יילחם ויפעל באומץ לב נוכח כל הסכנות והמכשולים שבפניו, וידבק במשימתו בנחישות ובתבונה, עד כדי חירוף הנפש.

טוהר הנשק

החייל ישתמש בנשקו ובכוחו לביצוע המשימה בלבד, אך ורק במידה הנדרשת לכך, וישמור על צלם אנוש אף בלחימה. החייל לא ישתמש בנשקו ובכוחו כדי לפגוע בבני אדם שאינם לוחמים ובשבויים, ויעשה כל שביכולתו למנוע פגיעה בחייהם, בגופם, בכבודם, וברכושם.

דיון:

- ◀ באילו מקרים חייב חייל להשתמש בנשקו כדי לפגוע באדם אחר? באילו מקרים אסור לחייל להשתמש בנשקו כדי לפגוע באדם אחר?
- ◀ השוו את הנאמר ברוח זה"ל לעקרון שקבעו חז"ל: "הבא להרגך השכם להרגו" (בבלי ברכות, נח ע"א ובמקומות נוספים).
- ◀ האם העמדה לדין של חייל שפעל בניגוד לרוח זה"ל מחזקת את הצבא או מחלישה אותו? הסבירו דעתכם?

חלק ג' - ערך ההגנה בישראל כיום (15 דק')

נצפה בסרטון שהתפרסם ברשתות החברתיות, שבו רואים חיילים שורפים את רוח זה"ל, וקוראים מסמך חלופי לרוח זה"ל:

<http://ha-migdalor.co.il/wp-content/uploads/2024/12> סרטון-

שריפת-רוח-זה"ל.mp4

דיון:

- ← איך בא לידי ביטוי לדעתכם היום ערך ההגנה בחברה הישראלית?
- ← מה הקשר בין החברה לאופן שבו היא בוחרת להגן על עצמה?
- ← אופי החברה הוא אופי ההגנה?

קוראים קטע מדבריו של אלוף דן גולדפוס, מפקד הגיס הצפוני, מאוגוסט 2024:

“הערכים שלנו, הם לא בשביל האויב. יש טעות אופטית. אני לא שומר על הערכים שלי בשביל האויב. אני לא מרחם על האויב. לא מרחם עליו, לא תראה אותי בשדה הקרב מרחם על האויב. או שאני הורג אותו, או שאני שובה אותו. הערכים הם בשבילנו. כדי לשמור עלינו. זו המדינה שלנו. אני יותר טוב מהצד השני ואין לי שום כוונה להיות חמאס. אני במדינת ישראל, מדינה יהודית ודמוקרטית, על כל המשתמע מכך.”

סיכום (15 דק'):

הגנה היא לא רק זכות, אלא גם חובה מוסרית. כשאנו בוחרים להגן על עצמנו, על ארצנו ועל חיינו, אנו לא עושים זאת רק מתוך צורך – אלא מתוך רצון לשמור על ערכים מוסריים וצלם אנוש. ההגנה איננה רק פעולה של כוח, אלא גם פעולה של אחריות. אנו יכולים להחזיק בנשק, אך עלינו לשמור על טוהר הנשק ולהפעיל אותו במידה הנדרשת בלבד, מתוך כבוד לכל אדם, גם כאשר אנו במצב של קרב. הערכים של מוסר, צדק ואחריות חייבים להנחות אותנו בכל רגע, ההגנה על החיים והאדמה היא ערך שמעצב את זהותנו כעם וכחברה. אנחנו בוחרים להגן מתוך עקרונות מוסריים, לא מתוך רצון לכוח או נקמה

ערך ההגנה – מערך שיעור מבית “המגדלור” וארגון יהב – מחנכים לציונות

לשמיעת פרק בפודקאסט “עין לציון” – ארגון יהב, עם פרופסור דני סטמן – מוסר בלוחמה וטוהר הנשק

מעשה שהיה – לאונרד פיין

הפרלמנט שלנו, שהיה מורכב מחברים משכילים ויודעי עולם, החליטו להזמין באחד מהשבועות את החבר הגוי שלהם. והם ישבו ושתו ונהנו. לבסוף אחרי שעות של יין ושיחה קם החבר הגוי ובא ללכת ואמר:

"שמעו, היה כף... אבל אני חייב ללכת..."

והיהודים ענו לו במהרה אך בבישנות: "להתראות, אבל.. רצינו לשאול שאלה קטנה.. המממ... מה אנשים כמוך חושבים על אנשים כמונו?"

והגוי ענה: "מה אנחנו הגויים חושבים על היהודים?" וכשראה את ההנהונים המשיך "אנחנו חושבים שאתם חברה טובים, לא יותר ולא פחות מאחרים, אבל יש לנו בעיה אתכם.. אתם צדקנים ומתנשאים, וחושבים שאתם יותר מוסריים מכולם!!"

היהודים, שהרגישו שאולי יש משהו בדברו, שתקו לרגע ואז ענו: "טוב, זה נכון שאנחנו חושבים שאנחנו מוסריים יותר.. אבל זה בגלל שזה נכון. זמנך קצר, אז לא נסביר מא עד ת למה אנחנו מוסרים יותר, אלא נדגים.. אתם הגויים צדים, ואילו אנחנו היהודים לעולם לא צדים. זה תמצית ההבדל"

הגוי ענה בלגלוג מהול בכעס: "יא, עם טיפשי וחסר חשיבות... הסיבה היחידה שאתם לא צדים, היא שאנחנו לא נותנים לכם להחזיק רובה!"

היהודים שתקו והסתכלו כאיש אחד על ברל, שיחזיר לגוי הגונה על דבריו וברל נעמד ואמר:

"מחר נקום ונארוז! ונלך לארצנו, ישראל, שם נוכיח לכולכם שגם כאשר יהיו לנו רובים, לא נצוד.

מערך שישי-

מאבק בלאומנות קיצונית

מערך זה מבוסס על "דרכי מלחמתנו בפאשיזם" מאת ברל כצנלסון

- לטקסט המלא

מטרות:

1. הבנה כי הקצנה ולאומנות אינן רק נחלת היום יום. אלא בעיה עמוקה שליוותה את היהודים עוד לפני קום המדינה.
2. חיבור בין מאפייני לאומנות קיצונית לתופעות אקטואליות
3. מציאת דרכי ההתמודדות עם לאומנות קיצונית והוקעתה

מהלך:

פתיחה (5 דק')

נגיד: בשנת 1935 כותב ברל מאמר בשם "דרכנו מלחמתנו בפאשיזם". בתקופה זו בה היטלר עולה היטלר עולה לשלטון בגרמניה ולצידו עולות עוד תנועות פאשיסטיות ואנטי דמוקרטיות המערערות את הסדר הקיים. ברל מנסה להבין בדבריו איך יכול להיות כי עולם שצעד לעבר קדמה ונאורות נסוג בצורה כל כך משמעותית ומהירה. מעבר לכך ברל מנסה לתאר את דרכיו של הפאשיזם להשיג כוח ושליטה ואיך הכוחות הדמוקרטים בעולם צריכים לעמוד מול אותו כח אנטי דמוקרטי.

כעת נתאר יחד מהו הפאשיזם ואת מרכיביו האידיאולוגיים.

חלק א' - מהו פאשיזם (30 דק')

נקרא על 14 מאפיינים של המשטר הפאשיסטי, מאפיינים אלו נכתבו על ידי אומברטו אקו איטלקי שחי בתקופת שלטונו של מוסוליני (נספח). נחלק את הקבוצה ל4 קבוצות כל קבוצה מקבלת כ3,4 מרכיבים של הפאשיזם ועונה על השאלות הבאות (אפשר גם לתת מאפיין אחד לקבוצה ביחס לרמת הקבוצה ולבחור את המאפיינים החשובים לכם).

דיון לקבוצות:

- < הסבירו במילותיכם את המרכיב.
- < איך המרכיב חותר נגד הערכים המכוננים של המשטר הדמוקרטי?
- < האם אתם רואים ביטויים למאפיין במציאות בימנו?
חוזרים למליאה, כל קבוצה משתפת במאפיינים שהיא קיבלה.

דיון:

למה לדעתכם אנשים מוכנים לוותר על החירויות שלהם וללכת אחרי רעיונות אנטי דמוקרטים?

חלק ב' - עלייתה של התנועה הפאשיסטית (15 דק')

נקרא חלק מהמאמר "דרכי מלחמתנו בפאשיזם", שכתב ברל בתגובה למגמות שזיהה בכל העולם של עליית הפאשיזם. בחלק זה ברל מתאר את התהליך ההיסטורי בתוכו צמחה התנועה הפאשיסטית, ברל מציג כי מלחמת העולם הראשונה יצרה קטיעה בהתקדמות העולם למקום נאור ודמוקרטי, ברל מניח את השפעות המלחמה החדרה, חוסר הביטחון, האכזבה מהקידמה את היסודות עליהן התנועה הפאשיסטית ביססה את עצמה.

"בבקרה של המאָה העשרים האמין האָדם, עוד האמין, בקדמה, בהומניזם, במדע, בנצחון השכל, בערך התרבות, ביקר החירות, בהתעלות המונים. כל זה היה כלול, בלשון פוליטית, במושג: דמוקרטיה. מאות בשנים התפתלה האנושות עם עולם המושגים והיחסים של המשטרים הישנים, שקידשו את העריצות והשעבוד והאֲדנות, וכבשה מהם שעל שעל לקראת תפיסת-עולם הומניסטית.

[...]

בָּאָה המלחמה, ובחרמשהמות שהניפה על דור עלומים ניתקה את חוטה התפתחות, גורה כְּלִיָּה על תחושת העולם ההומניסטית. היא ביטלה בתכלית הביטול את מושגינו על טוב ורע, מוצדק ומושפל. היא שינתה ערכי־חיים ומידות: שקר החכמה והבל המוסר; הצלחה במלחמה – היא תהולל. היא לא השאירה אבן על אבן מפל וְאִוִּיּוֹתֵינוּ: חוקי חברה, גורמי התפתחות, הגיון היסטורי, פרוגנוזה סוציולוגית – נתבדו....

אִין להבין את המתרחש מסביבנו בשנים אלה, אם לא להניח שעדיין לא יצאנו משֶׁלֶהי מלחמת־העולם.

המלחמה העולמית לא היתה פורענות חולפת, אשר עקבותיה נמחים במהרה. קטסטרופה היסטורית היא. בכיה לדורות. לא רק מיליוני הנרצחים ובעלי־המום וטרופי־העצבים והמיותמים הם נגועי המלחמה, כי אם אנחנו כולנו. היא פגעה בכלנו, רצחה את אמונתנו, החריבה את תרבותנו, טרפה את עצבינו, עשתה אותנו בעלי־מום ומיותמים. היא עשתה שמות בנפש האדם, גם בנפש האדם שלא השתתף עדיין במלחמה, שלא רָאָה אותה, גם בנפש תינוק שנולד "לאחר" המלחמה. המלחמה חוללה בקע עמוק ברוחנו. נשתנו סדרי החברה, נשתנו דרכי המחשבה. הצבא, בין שניצח בין שנוצח, כבש את העולם."

דיון:

- ◀ מהו אותו קו התפתחות שברל כצנלסון מתאר שמתקיים בעולם שלפני מלחמת העולם הראשונה? האם אתם גם מרגישים היום שהעולם הוא בציר התפתחות תמידי?
- ◀ למה לדעתו של ברל המלחמה היא סיבה כל כך דרמטית לעלייתו של הפאשיזם מה "הבקע" שהיא עושה בנפש האדם?
- ◀ מה הכוונה במשפט הצבא ניצח את העולם? מה בין הקוד הצבאי לתנועה הפאסישטית כפי שתיארנו את מאפיניה?

חלק ג' - היסודות הנפשיים של התנועה הפאשיסטית (5 דק')

נקרא חלק נוסף מן המאמר - בחלק זה ברל מאפיין את היסודות הנפשיים עליהן התנועה הפאשיסטית מתבססת:

“בכל אדם, בכל אחד מאתנו, רודמים יצרים רעים, אַנטי־חברתיים, אַנטי־תרבותיים, רשע, הַפקרות, גסות־רוח, קנטרנות. סביבה חברתית טובה פּוכשת אותם. הם זקוקים ל”הכשר”, כדי שיהיו רשאים לצופף על פני השטח ולהתגלע באין מפריע”.

דיון:

- ◀ האם אתם מסכימים עם הטענה כי בכל אדם יש “יצר הרע”?
- ◀ איך חברה מתמודדת עם אותם “יצרים רעים”? איך מווסתים אותם?
- ◀ מה הכח של הפאשיזם בלדת הכשר לאותם יצרים?
- ◀ איך שני החלקים - ההיסטורי והנפשי - קשורים לדעתכם.ן אחד בשני?

חלק ד' - מגמות מדאיגות במציאות הישראלית (25 דק')

נציג מספר ידיעות חדשותיות עדכניות ונשאל את המשתתפים האם אנחנו יכולים לזהות מגמות שמהן מזהיר ברל כצנלסון. לאחר מכן נקריא ציטוט של ברל ונסביר.

עבור כל דוגמא נדון:

- ◀ כיצד דוגמא זו מאתגרת את הדמוקרטיה?
- ◀ איך הדמוקרטיה יכולה להיאבק באופן זה?

1. המטרה מקדשת את האמצעים:

מתוך YNET-

<https://www.ynet.co.il/news/article/skucxvkv9>

ח"כ רגב: "אנחנו אפוזיציה לוחמת. אין כאבי בטן על חיילים או מקרי אונס"

חברת הכנסת מהליכוד קראה לחבריה למפלגה להימנע מהצבעה בעד חוקים שמעלה הקואליציה, גם אם הם קשורים בנשים מוכות, נכים או במקרי אונס: "החלטנו שאנחנו אפוזיציה לוחמת, ורוצים להפיל את הממשלה הזו". האזינו

מוון אזולאי | יוֹדֵכֵן: 24.05.22 | 03:21

ציטוט של ברל:

"אינני מקבל את ההפרדה בין "מטרה" ו"אמצעים". המטרה מקופלת בתוך ה"אמצעים", מתגלמת תוך כדי דרך-פעולה."

הסבר: המטרה מקדשת את האמצעים- הגשמת היעד בכל דרך שהיא. כלומר, יש לנקוט את כל האמצעים האפשריים להשגת מטרה – גם אמצעים הנחשבים לרוב פסולים ובלתי-מוסריים.

2. בריונות:

השלכת ביצים וקריאות "אתם הסרטן של המדינה": האלימות נגד משפחות החטופים

מראות מכוערים וחסרי בושה אמש באירוע של מפלגת הליכוד בנתניה: ביצים נזרקו לעבר אלי אלבג, אביה של התצפיתנית החטופה לירי אלבג, בזמן שהספין בדרישה לשחרר את בתו שכבר שנה בשבי. מלבד זריקת הביצים, ספג האב צעקות וקללות. נשיא המדינה וכמה שרים וחברי כנסת בודדים יזנו את האלימות, ושתיקתו של ראש הממשלה עדיין רועמת.

הדס גרינברג | 26.09.2024

כאן 11:

<https://www.kan.org.il/content/kan-news/newstv/p-591147/804969>

ציטוט של ברל:

"הפאשיזם היהודי-המיט עלינו את אסון השנה האחרונה. אולם עוד אסון גדול מזה הוא מביא אתו: סגנון הבריונות בחיינו, – בריון הלשון והמחשבה, בריון הרחוב והאסיפה, בריון יחסי עבודה ויחסי מפלגות."

הסבר: בְּרִיוֹנוֹת היא התנהגות הכוללת הפגנה קבועה של כוח והשגת יעדים בעיקר בעזרת איומים ובמצבים מסוימים גם בפעילות אלימה. הפעילות מתבטאת בעיקר על ידי הטרדה אגרסיבית מתמשכת וחוזרת במטרה לפגוע, ולמרות סימנים ברורים למצוקת הקורבן.

פגיעה באמון הציבור:

חדשות מהארץ והעולם פוליטי-מדיני

“מערכת המשפט הפקירה את רה”מ”: נתניהו והשרים עלו להתקפה בעקבות הירי בטראמפ | הציטוטים המלאים

במהלך ישיבת הממשלה קיימו השרים דיון ממושך בנושא ההסתה נגד ראש הממשלה נתניהו. השר בן גביר הצהיר: “הגיע הזמן לעשות שימוע לגורמים שמונעים כתבי אישום, מונעים אכיפה ומאפשרים הסתה”

אנה ברסקי

14/07/2024 18:24

מערב. מקור: <https://www.maariv.co.il/news/politics/article-1114990>

ציטוט של ברל:

“אמצעי הראשון להצית את תנועת הפועלים, אשר מנהיגיה אינם עשויים להיכנע, היא: לרצוח בעיני מחנה העבודה את כבוד אישיו ושליחיו. כל פורענות וכל שבר, כל משבר כלכלי ופוליטי, כל מצוקת חיים ועלבוננו של הפועל בארץ בימי חוסר-עבודה והתישבות – הכל נוצל בשביל להבאיש את ריח “מנהיגי החלוצים”.”

הסבר: מידת האמון שממשל רוכש מצד הציבור והחברה שעליהם הוא מופקד. התפיסה שמעניקה חשיבות לאמון הציבור, גורסת שככל שהציבור מאמין יותר בגופי הממשל, הדבר מעיד שהשלטון תואם יותר את רצונותיו וציפיותיו, והופך יותר לגיטימי דמוקרטית.

אמסלם: להוציא נתניהו לנבצרות? יביא למלחמת אזרחים פיזית, יכול להגיע לשימוש בנשק

דוד אמסלם אמר בריאיון ל"גלי ישראל" כי אם יוחלט להוציא את ראש הממשלה בנימין נתניהו לנבצרות "זו תהיה מלחמת אזרחים, הפיכה משטרית פר אקסלנס" • עוד הוא הוסיף: "זה יגרום לוויכוח בין האזרחים פיזית, לא עם נשקים, אבל זה יכול להגיע לשם בשלב מאוחר יותר"

מערכת ישראל היום

13:36, 4/12/2024 עודכן 12:50, 4/12/2024

מקור: <https://www.israelhayom.co.il/news/politics/article/16902110>

ציטוט של ברל: "[הפאשיזם] רוצה במלחמת אזרחים, משתוקק אליה, מחנך לה, חותר אליה במעשיו. כל עוד לא שלחה לו ההשגחה הרחמניה מלחמת-עולם חדשה אין הוא מצפה לנצחון אלא ממלחמת-אזרחים. מכל הדרכים האחרות נואש מכבר."

הסבר: מלחמת אזרחים היא מלחמה שבה הצדדים היריבים משתייכים לאותו עם ו/או לאותה ישות מדינית.

סיכום (20 דק'):

קוראים את הסיכום של ברל כצנלסון למאמר:

"זאת המלחמה. מלחמה כבירה על נפש המוני ישראל, אשר תשחרר אותם מקורי השקר וההסתה ואשר תפתח לפניה את דרך העבודה ודרך תנועת העבודה. אין זו מלחמת ידים, אבל אין זו גם מלחמה מילולית. [...]"

איני רואה את המלחמה הזאת – על נפש העם, על כל נפש בישראל – קלה. [...] לפיכך: לא אדישות, לא פאסיביות, לא השלמה, לא פשרנות. אך גם לא אמצעים פלייזעילו. אלא נהיה משולים לאותם הדגים שבמשל, אשר ברחו מפני הרשתות אל היבשה. נילחם בשטח הרצוי לנו, בשטח שבו פוּחַנו. [...] אבל ממחלה מידבקת צריך קודם כל להישמר שלא להידבק בה. וצריך למנוע מזון מאת החיידקים מפיצי המחלה. [...] וכלל גדול במלחמתנו בו: להכיר בהכרה שלמה כי אל מטררתנו אָנו לא נגיע בדרכיו שלו. בין מטרותיו הוא לבין צרכיו יש התאמה פנימית. ואנחנו, משאחזנו בדרכיו שלו, לא נגיע אל מטררתנו, אלא הופכים להיות דומים לו.

[...] ואנחנו באָחזנו בנשקם מאַבדים כשמשון את גבורתנו, מתרחקים ממקור פוּחַנו. אנחנו חדלים להיות אנחנו.”

דיון:

- ◀ מה לטענתו הבעיה של ברל בלהשתמש בדרכים פאשיסטיות במלחמה בפאשיזם?
- ◀ מהי המשימה המרכזית שברל מניח לפנינו? מה זה אומר מלחמה על “נפש העם”?
- ◀ ברל מציב בפניו את המשימה להיות יוצרים ובונים, אילו יצירות ומערכות עלינו לבנות על מנת להתמודד עם הפאשיזם? (חינוך לדמוקרטיה, התיישבות בגבולות וכו...).

סיכום

בעשור האחרון אנו רואים כמגמות אנטי דמוקרטיות תופסות תאוצה, מגמות שהגיעו לשיאם עם הקמתה של הממשלה הקיצונית בתולדות הציונות ועם הובלה של ההפיכה המשפטית. ברל כצנלסון ידע לזהות עוד בתחילתה של הציונות את הסכנות שטומנות בכובן תנועות אנטי דמוקרטיות לציונות. היום אנו יותר מדתמיד מוצאים את עצמנו מול השאלה “כיצד להיאבק בפאשיזם” ברל מנסה במאמרו לחדד לנו את 2 העיקרין החשובים ביותר א.חובה עלינו להיאבק כי אסון מחכה לנו עם לא ב.על מנת להיאבק בפאשיזם מוכרחים אנחנו להמשיך להאמין באדם ולפעול בכלים של עשייה ובניה.

מאפייני הפאשיזם / אומברטו אקו

הסגידה למסורת – האמונה ש"האמת" התגלתה בעבר הרחוק לקדמונים ונשכחה בימינו, ולכן כיום אין טעם בלמידה חדשה אלא רק בפרשנות של טקסטים עתיקים. אקו מצביע על כך שההוגים העיקריים של תנועות פשיסטיות שילבו אמונות מיסטיות עם מיתוסים דתיים של הלאומים שלהם.

דחיית המודרנה – בטענה שהערכים המודרניים וההומניסטיים שנוצרו בעידן הנאורות סותרים את הערכים הרוחניים המסורתיים.

האדרה של פעולה לשם הפעולה – האמונה שפעולה היא דבר יפה בפני עצמו, בעיקר כשהיא באה ללא מחשבה או התלבטות. המחשבה נתפסת כ"לא גברית", ומכאן נובע זלזול באינטלקטואלים ובאקדמיה. ההוגים הפשיסטים עסקו בעיקר בתקיפה של התרבות המודרנית ושל אינטלקטואלים ליברלים, בטענה שהם פוגעים בערכים מסורתיים.

אי הסכמה היא בגידה – הפשיזם אינו מסוגל לסבול ביקורת אנליטית. "הרוח הביקורתית יוצרת הבדלות, והבדלה היא סממן של המודרניזם. התרבות המודרנית והקהילה המדעית מהללים את המחלוקת כדרך לשפר את הידע".

פחד מהבדלים – מחלוקת היא סימן של מגוון, ואילו הפשיזם מחפש אחידות וקונצנזוס באמצעות ניצול לרעה של הפחד הטבעי מהבדלים. ההתנגדות ל"פולשים" היא סממן ראשוני של תנועות פשיסטיות, ולפיכך הפשיזם הוא גזעני במהותו.

פנייה לתסכול אישי או חברתי – הפשיזם פונה למעמדות מתוסכלים, שמרגישים השפלה פוליטית או נמצאים במשבר כלכלי.

אובססיה לקונספירציות – הציבור צריך לחוש שהוא נמצא תחת מצור של אויבים מבחוץ ומבפנים. במובן זה, היהודים היוו דמות-אויב מושלמת עבור התנועות הפשיסטיות במאה ה-20, בהיותם "בפנים" ו"בחוץ" בעת ובעונה אחת.

האויב הוא חזק וחלש בו-זמנית – הציבור צריך לחוש שהאויב הוא עשיר במיוחד, חזק במיוחד או מתוחכם במיוחד, אך במקביל להאמין שהוא מסוגל להביס את האויב לחלוטין.

באמצעות שינוי מתמיד של המיקוד הרטורי, האויב מתואר פעם כחזק מדי ופעם כחלש מדי. פציפזם הוא שיתוף פעולה עם האויב – פציפזם הוא דבר רע מפני שהחיים הם מלחמה מתמדת, עד "מלחמת יום הדין" שאחריה יבוא עידן של שלום נצחי. לפי אקו, אף מנהיג פשיסטי לא הצליח לפתור את הסתירה בין ההבטחה לעידן של שלום נצחי ובין האמונה במלחמה תמידית.

בוז לחלשים – הפשיזם זקוק לאלטיזם עממי: האזרחים שייכים לעם הכי טוב בעולם, חברי התנועה הם הטובים ביותר מבין האזרחים, וכל אזרח יכול (או צריך) להצטרף כחבר בתנועה. התוצאה היא היררכיה כמו-צבאית, בה כל שכבת פיקוד בזה לשכבה שמתחתיה.

כולם מחונכים להיות גיבורים – במיתולוגיות רגילות הגיבור הוא יוצא דופן, אך באידאולוגיה הפשיסטית הגבורה היא הנורמה. פולחן הגבורה מקושר בקפדנות לפולחן המוות: הגיבור הפשיסטי מייחל למוות הרואי כתגמול הטוב ביותר על חיים של גבורה.

מאצ'ואיזם וחיבה לכלי נשק – (אקו מגדיר מאצ'ואיזם כהתנשאות על נשים וכגינוי חסר סבלנות של כל התנהגות מינית שאינה סטנדרטית, החל מהתנורות ועד הומוסקסואליות). היות שחיים של מלחמה תמידית וגבורה הם קשים, הפשיסט מעביר את רצונו בעוצמה לתחומים מיניים. היות שגם מיניות היא משחק מורכב, הוא נוטה לשחק עם כלי נשק כתחליף לפאלוס.

פופוליזם סלקטיבי – היחיד איננו אינדיבידואל בעל זכויות, אלא רק חלק מ"העם", שנתפש כישות מונוליתית שמבטאת את הרצון המשותף. היות שבלתי אפשרי שלקבוצה גדולה של אנשים יהיה רצון משותף, המנהיג מעמיד פנים שהוא זה שמפרש את רצון העם. מסיבה זו הפשיזם יציג את הפרלמנט כ"רקוב".

שיחדש – ג'ורג' אורוול המציא את המונח "שיחדש" בספרו 1984, כשפה הרשמית של הדיקטטורה הסוציאליסטית המתוארת בו. ספרי הלימוד של הנאצים ושל הפשיסטים באיטליה נכתבו בשפה דלה ובדקדוק בסיסי, במטרה להגביל את כלי החשיבה הביקורתית של התלמידים. לפי אקו, עלינו לדעת לזהות סוגים נוספים של שיחדש.

מעריך שביעי: סיכום

הציונות כתנועת הגשמה

מטרות:

1. עיבוד תפיסת הציונות השוויונית על-פי ברל כצנלסון.
2. זיהוי מושג ההגשמה בערכי הציונות
3. חיבור להגשמה כערך לאור תפיסת הציונות השוויונית בתקופה זו.

מהלך הפעילות:

פתיחה: בין ה"הגשמה" ל"הגשמה עצמית" (15 דק')

נקרא את השיר "הגשמה עצמית" של אריק ברמן:

אני עולה לירושלים למסיבה המי ומית

אני הולך לרחוץ ידיים בביצה המקומית

אני אשים פתק או שניים בחומה האלוהימית

אבל לא לשם שמיים, אלא לשם הגשמה עצמית

אני אוביל גדודים של נוער במלחמה הקיומית

יכתבו אליי בדואר, אני אחתום להם את שמי

לאסיר בבית-הסוהר, לחולה הסופנית

אבל לא בשם הטוהר, אלא בשם הגשמה עצמית

איזו אישה פעם אמרה לי

שבכלל זה לא כדאי לי

אבל מה היא מבינה? אני עוד שנייה נוגע

היא אמרה "תשמור את החלומות לעצמך וללילות

כדי שתוכל להתעורר, אחרת תשתגע"
אני אבוא לתוכנית אירוח ואחייך לצלמים
המיקרופון לא יהיה פתוח אבל יראו לי את הפנים
לשמאלי סוכן ביטוח, לימיני איזו דוגמנית
היא תדבר על החיבור לרוח ועל הגשמה עצמית
אני אביא איזו זמרת שתשיר לי בתקליט
אני אכתוב שיר על כדורגל, עם פזמון כזה קליט
נערבב עם קורט רגש שיר מולדת עממי
אבל לא בשם הדגל אלא בשם הגשמה עצמית
איזו אישה פעם אמרה לי
שבכלל זה לא כדאי לי
אבל מה היא מבינה? אני עוד שנייה נוגע
היא אמרה "תשמור את החלומות לעצמך וללילות
כדי שתוכל להתעורר, אחרת תשתגע"
אני אשיר שיר לשלום על הכיכר הלאומית
אני אצביע לשלום על הכיכר המהומית
אני אצדיע לשלום על הכיכר הנאומית
אני אביא את השלום! כן, הגשמה עצמית
אני אשיר לך סרנודה למרפסת הדרומית
זאת תהיה כזו בלדה עם הלחן הממיס
שיוריד אותך למטה, את לא תרגישי בתרמית
וניסע אליי הביתה לקצת הגשמה עצמית

דיון:

1. מהי הגשמה או הגשמה עצמית כפי שמתוארת בקטע?
2. בשיר מופיעים רעיונות לטובת הכלל, כמו שלום. מדוע לדעתכם המחבר עדיין מתייחס לכך כהגשמה עצמית?
3. האם יש לכם ביקורת על תפיסה זו?
האם לדעתכם הכותב עצמו מבטא ביקורת עליה?

חלק א' - מה היא הגשמה? (15 דק')

נקרא את הקטע מתוך "לקסיקון הקיבוץ" מאת מוקי צור:

הגשמה: הפיכת הרוח לחומר.

בהגות היהודית בימי הביניים זוהי אלילות שיש להימנע ממנה. במאה שלנו נהפכה ההגשמה מחטא למעלה. היא התפרשה כיכולת שלא להסתפק בחלום החברתי, בנאום ובכתיבת אוטופיות - אלא להפוך את הכול למציאות באמצעות הכרעה ומעשה של כל יחיד ושל החבורה כולה.

היחיד - החלוץ - נמדד באורח חייו ובמאבקו על עמדתו. בעבודתו, הוא מהווה דוגמה משום שהוא מגשים. אין כאן עמדה פרגמטית המודדת כל עניין על פי ערכו המעשי. הגשמה מנסה לבחון את יכולתה של המציאות להשתנות על פי תמונה ומופת אידיאליים. הגשמה היא היכולת לחיות ממש על פי האידיאלים שהציבה חבורת המגשימים.

מרטין בובר פירש את ההגשמה כתהליך בו המימוש העצמי של האדם, הקשבתו לפנימיותו הרוחנית ורצונו לעשות למען גידולה מתוך עצמה, נהפך למפגש עם הזולת, עם הטבע ועם העולם. מימוש עצמי הוא עניין שיוכל לסגור את האדם בתוך עולמו הפנימי, הגשמה היא הקשבה פנימית, אך גם קשב לזולת ולעולם - קשב שהוא מחוייבות ועשייה.

דיון:

1. מה ההבדל בין "הגשמה" בתפיסתו של מוקי צור לבין "הגשמה עצמית" אצל אריק ברמן? לאילו מהן אתם מתחברים יותר?
2. מהי הכוונה בכך שהגשמה דורשת הכרעה? האם יש לכם דוגמאות להכרעות שעשיתם בחייכם?
3. האם יש אידיאלים שאתם חיים לאורם? אילו?
4. מרטין בובר מתאר את ההגשמה כתהליך שמחבר בין מימוש עצמי למחויבות לזולת ולעולם. איך אתם מבינים זאת? האם הגשמה היא הקרבה או תהליך אישי?

חלק ב' - הציונות כתנועת הגשמה (20 דק')

נקרא קטע של ברל כצנלסון על הציונות (נספח).

דיון

1. מדוע ברל מתאר את הציונות כתנועת הגשמה? במה היא שונה מתנועות פוליטיות או לאומיות אחרות?
2. מדוע הסיסמה "בית יעקב לכו ונלכה" מבטאת קריאה להגשמה?
3. האם הציונות היא עדיין תנועת הגשמה, או שמאז הקמת המדינה תפקידה השתנה?
4. ברל טוען שהציונות טרם התגשמה. אילו תביעות נוספות הציונות דורשת לדעתכם?

חלק ג' - אתגרי הציונות היום (20 דק')

פעילות קבוצתית:

נחלק את המשתתפים לקבוצות. כל קבוצה תתבקש לבצע את המשימה הבאה:

מתוך היכרותכם עם המציאות בישראל, חשבו על שלושה אתגרים של הציונות הדורשים הגשמה.

דיון במליאה:

1. מהם האתגרים שמצאתם?
2. אילו מענים ניתן להציע באמצעות ערך ההגשמה?
3. האם הייתם מעוניינים לחיות חיים של הגשמה? מה מפחיד בזה ומה מזמין?

סיכום: בשיעור זה חקרנו את מושג ההגשמה בהקשרים אישיים, חברתיים וציוניים.

- ◀ פתחנו עם השיר של אריק ברמן, שהציג גישה ביקורתית להגשמה עצמית.
- ◀ המשכנו עם הגותו של מוקי צור, שהדגיש את החיבור בין מימוש עצמי למחויבות לעולם ולזולת.
- ◀ למדנו על תפיסת ברל כצנלסון, שהציג את ההגשמה כיסוד המרכזי של הציונות. הגשמה, כפי שלמדנו, היא לא רק מימוש אישי, אלא גם תהליך שמחייב מחויבות, הכרעה ואמונה באידיאלים. הציונות, כתנועת הגשמה, דורשת מאיתנו להמשיך ולהגשים ערכים של שוויון, חברה צודקת ושותפות.

שאלה לסיום: מה החלק האישי שלכם בהגשמת ערכי הציונות?

נספח - הציונות כתנועת הגשמה - ברל כצנלסון

שאלה היא, מה בעצם פירוש הדבר הציונות כתנועת הגשמה, ומדוע אוהבים אצלנו כל כך לדוש במלה הגשמה. והרי כל תנועה רוצה להגשים את עצמה, אין תנועה בעולם הקיימת רק לשם "נאה דורש". ואף על פי כן אנחנו רואים בציונות צורך לבוא ולהדגיש באופן מיוחד שהיא תנועת הגשמה. נדמה לי שכאן אנחנו נוגעים בנקודה פאובה מאד של הפרקטיקה הציונית.

בתולדות הציונות ישנו חיזון אחד, שצריך לעורר בנו מחשבות: בשעה שהאידיאה הציונית נזרקה לעולם - היא נזרקה כתנועה של הגשמה. לא הרבו אז לדבר על מה שיהיה באחרת הימים, כשתקום מדינה יהודית, על זה באותו הזמן רק חלמו, אבל הסיסמה היתה פשוטה מאד: "בית יעקב לכו ונלכה". ראשוני הציונות הבינו את הדבר כחובה אישית.

כל תנועה איננה רואה בדרך כלל סתירה בין חייה יום ובינ הגשמתה. נקח דוגמאות של תנועות, אשר רבים מכם בודאי מכירים אותן. למשל: המפלגות הפוליטיות בעולם. הן בדרך כלל אינן רוצות הרבה: הן עוסקות בהכנסת אנשיהן לפרלמנט, בהגנת אינטרסים שונים. אין זה דורש מקָבֵר שלהן שינוי יסודי באורח חייו. אדם בתנועה כזאת, הנאמן לה ודוגל בה, אינו מרגיש כלל סתירה יסודית בין ההנְיָה שלו הרגילה ובין אותו דבר שמכריזים עליו בוועידות, באסיפות ובתהלוכות. אף בתנועות המתמרות שהן באות לשנות את המציאות, כמו, למשל, תנועת הפועלים בעולם, אין רואים סתירה יסודית בין חיי האדם ובין האידיאל שהוא דוגל בו. מפני מה? מפני שהאידיאל צומח על קרקע המציאות שהוא רוצה בה רק לשנות דברים מסוימים - להרוס איזה סייגים, לשנות איזה משטר פוליטי-יורדי. כמובן, גם בתנועה כזאת האדם נדרש לפעמים לאיזה מאמצים מיוחדים, או למה שקוראים בלשון גבוהה "קרבנות". אבל יש לומר את האמת: בדרך כלל דורשים את הקרבנות מהאידיאליסטים, אשר עליהם מטילים תפקידים מיוחדים. ההמון מסתפק בתשלום מסים בלבד. הוא נדרש למשהו יותר רק ברגעים ידועים, ברגעים של עליה נפשית, של מהפכות, של בריקדות. אבל בעצם גם התנועה הזאת נשענת על המציאות, אשר היא כשלעצמה אינה מעוררת.

שאלה המעשית הגדולה, אשר צריכה, לדעתי, להעסיק ה, היא: איך לפרש את המגמה הזאת של הציונות כתנועה מגשימה. אפשר אמנם לפרש אותה באופן רדיקלי, אבל פשוט

למדי: הגשמת הציונות פירושה עזיבת הגולה. ואכן, אין הגשמה ציונית בלי יציאת הגולה. אבל האם ברגע שאדם עובר על סף הארץ הוא כבר ממילא מגשים את הציונות? האם בהצטרפותו למציאות הארץ-ישראלית, בעצם עבודתו והיותו פועל, ובעצם היותו מורה או סוחר – הוא כבר שותף לבנין ולהגשמת הציונות, או שאנו תובעים ממנו תביעות נוספות? אנחנו החיים כאן יודעים יפה שהציונות לא התגשמה.

מחנכים לציונות
Educating for zionism

המגדלור

קדן ברל
כצנלסון

ערך | פעולה | שינוי

